

บทที่ ๓

การปฏิรูประบบกฎหมายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปรับปรุงประเทศเพื่อต่อต้านภัยจากมหาอำนาจตะวันตก

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ริเริ่มคุกคามประเทศเพื่อนบ้านของไทยและประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด ความสัมพันธ์กับต่างประเทศที่แรกเริ่มคือการค้าขายนั้นเปลี่ยนไปเป็นการแสวงหาอาณานิคม ประเทศที่แสวงหาอาณานิคมในแถบเอเชียอาคเนย์ได้แก่อังกฤษ และฝรั่งเศส อังกฤษนั้นได้แคว้นยะไข่ พม่าตอนใต้ซึ่งได้แก่ เมาะตะมะ ทวาย และตะนาวศรี ตามสนธิสัญญาปันกะโบ พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๖) ส่วนฝรั่งเศสได้โคจิ้นจิ้น (Cochin China) ใน พ.ศ. ๒๔๐๒ (ค.ศ. ๑๘๕๙) และได้กัมพูชาซึ่งเป็นประเทศราชของไทยไว้เป็นรัฐในอารักขาใน พ.ศ. ๒๔๐๑ (ค.ศ. ๑๘๕๘) สำหรับประเทศไทยนั้น ความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจตะวันตก ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าขาย ประเทศไทยได้ยอมเสียเปรียบให้ด้วยการยกเลิกระบบพระคลังสินค้า และอำนวยความสะดวกในการค้าขายให้ พร้อมทั้งยอมให้มีระบบสิทธิสภาพนอกอาณาเขตดังที่ปรากฏในสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) ภายพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยจึงไคร่อกพ้นจากเหตุการณ์อันเป็นอันตรายร้ายแรงต่อเอกราชของประเทศมาได้ วิกฤตการณ์ซึ่งเนื่องมาจากกรณีความสัมพันธ์กับต่างประเทศตะวันตก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ผ่านไปอย่างเงียบเชียบ

*

มาก จนบางคนเรียกเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า "วิกฤตการณ์เงี้ยว"^๑

ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศตะวันตกมีความมุ่งหมายเพียงเฉพาะเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าพาณิชย์อย่างเดียวนั้น ความสัมพันธ์ก็คงจะดำเนินไปด้วยดี แต่โดยที่อังกฤษและฝรั่งเศสมีอาณานิคม อยู่ติดกับประเทศไทย ปัญหาทางการเมืองจึงเข้าแทรกแซงตามมากว่าด้วยอัน เป็นภัยต่อความเป็นเอกราชของประเทศไทย ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๔๑๑ (ค.ศ. ๑๘๖๘) อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น ครองราชย์ จึงเป็นเวลาประเทศไทยต้องเตรียมรับสถานการณ์และอันตราย จากประเทศมหาอำนาจตะวันตกอย่างเต็มที่ แม้ว่าพระองค์ทรงครองราชย์ สมบัติในขณะที่ยังทรงพระเยาว์ แต่ในระยะที่มีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินนั้น พระองค์ก็ได้ทรงเตรียมพระองค์ให้พร้อมสำหรับปกครองประเทศในภายหน้า พระองค์ทรงตระหนักดีว่าหนทางที่จะต่อต้านการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก ได้ก็คือ การปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าตามแบบตะวันตกนิยม เพราะใน การเข้าปกครองดินแดนต่าง ๆ ไว้เป็นอาณานิคม ประเทศตะวันตกมักอ้าง เหตุผลแห่งการยึดครองว่า เพื่อช่วยสร้างความเจริญให้แก่ดินแดนที่ล่าหลัง ป่าเถื่อน ดังนั้นเพื่อมิให้ชาวตะวันตกเข้ามาช่วยสร้างความเจริญให้แก่ ประเทศไทย ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตามมาตรฐานตะวันตก ด้วยเหตุนี้พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้เสด็จประพาสสิงคโปร์ ชวา และ อินเดีย ใน พ.ศ. ๒๔๑๔ เพื่อทรงศึกษาการพัฒนาประเทศซึ่งประเทศ ตะวันตกได้สร้างไว้ในดินแดนดังกล่าว และทรงตั้งพระทัยจะเสด็จประพาส ยุโรปอีกด้วย แต่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการ

^๑ ขจร สุขพานิช, เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์หามกุฏ, ๒๔๘๓), หน้า ๔๘.

แผ่นดิน ไค้ทักทวงไว้ เพราะเกรงจะเป็นอันตรายที่จะเสด็จไปไกลเช่นนี้^๑

หลังจากเสด็จกลับจากการประพาสต่างประเทศ พระองค์ได้เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงประเทศไทยในค่านต่าง ๆ เช่น ในค่านการปกครอง พระองค์ทรงตั้งองคมนตรีสภา (The Privy Council) และรัฐมนตรีสภา (The Council of State) ให้เป็นสภาที่ปรึกษาราชการและวางนโยบายในการปกครองประเทศ ตามแบบรัฐสภาของอังกฤษ ในการพัฒนาประเทศ ค่านสาธารณูปโภค พระองค์ทรงจัดตั้งการประปา การไฟฟ้า การไปรษณีย์ โทรเลข ในค่านสาธารณสุข ทรงสร้างโรงพยาบาลและโรงเรียนผลิตแพทย์ขึ้น เป็นต้น พระองค์ทรงเลืกทาสเพราะทรงเห็นว่ากรรมีทาสเป็น *การช้คักบัลัทธิเสรีนิยมซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันมากในยุโรปสมัยนั้น เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า รัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นระยะเวลาที่ประเทศไทยได้วางรากฐานแห่งความเป็นประเทศที่ทันสมัยตามแบบตะวันตก ดังนั้นในระยะเวลาที่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียและแอฟริกา ได้ตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ประเทศไทยจึงเป็นประเทศเดียวในเอเชียอาคเนย์ที่สามารถรักษาเอกราชไว้ได้ การอยู่รอดของประเทศไทยนี้เป็นผลมาจากความสามารถของกษัตริย์ไทยซึ่งทรงนิยมระเบียบการใช้สถาบันแบบตะวันตกและความร่วมมือของข้าราชการในการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะได้พัฒนาประเทศในขณะทีอิทธิพลตะวันตกเข้มแข็งที่สุด ประเทศไทยก็ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยไว้ได้^๒

^๑ Prachoom Chomchai, Chulalongkorn the Great, (The Centre of East Asian Studies, Tokyo: Sobunsha Co., 1956), p. 151.

^๒ David K. Wyatt, The Politics of Reform in Thailand, (Bangkok: Thai Watana Panich, 2512), p. VIII.

เมื่อพิจารณาประเทศไทยในคอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเห็นว่ามีสภาพตรงกันข้ามกับสมัยก่อนรัชกาล หมอมัลคัม สมิท (Malcolm Smith) แพทย์ชาวอังกฤษซึ่งพำนักอยู่ใน ประเทศไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้บรรยาย สภาพของประเทศไทยในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพิ่งขึ้นเสวยราชย์สมบัติไว้ว่า ประเทศไทยยังไม่มีความจริงและความ เป็นระเบียบ

"ไม่มีประมวลกฎหมายที่แน่นอน ไม่มีระบบการศึกษาโดยทั่วไป ไม่มีการควบคุมการเก็บภาษีรายได้ และการคลังอย่างถูกต้อง ไม่มีการไปรษณีย์โทรเลข ทหารปืนไถยังไม่ยกเล็กโดยสิ้นเชิง การบังคับใช้กฎหมายผิดกันไม่คิด ไม่มีหน่วยงานทางแพทย์ ที่จะดูแลสุขภาพของพลเมือง ไม่มีการจัดกองทัพบกตามแนวสมัยใหม่ ไม่มีกองทัพเรือทางรถไฟ ไม่มีเลย ถนนเกือบจะไม่มีเลย ปฏิทิน ก็ไม่สอดคล้องกับส่วนอื่น ๆ ของโลก"

แต่ประเทศไทยในคอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นั้น เป็น "ประเทศที่ เจริญทันสมัยกำเนิดการบ้านเมืองลงรอยกับชาวตะวันตก กล่าวทาง ส่วนสัมพันธ์ของชาติแล้ว ประเทศสยามเตรียมตัวพร้อมที่จะเข้ายึดตำแหน่ง ของ คนในฐานะ เป็นประเทศหนึ่งในครอบครัวของ ประเทศชาติตะวันตกก็วยเหมือน กัน"^๒

^๑Malcolm Smith, A Physician at the Court of Siam, (London: Country Life Limited, 1947), pp. 85-6.

^๒พระยาภักดียามไมตรี, สยามภูมิสถาปตนเอง, (พระนคร: โรงพิมพ์เคลลีเมล์), หน้า ๖.

ปัญหาอันเกิดจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

เมื่อบ้านเมืองเจริญรุดหน้าไปรวดเร็วมาก จึงเป็นธรรมดาที่ความคิดเห็นและสภาพสังคมย่อมเปลี่ยนไปตามความเจริญของบ้านเมืองอันมีแนวโน้มไปทางอารยธรรมตะวันตก ความเจริญของบ้านเมืองได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนกฎหมายที่ใช้กันตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นสิ่งล้าสมัย ไม่ทันกับปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ปัญหาที่ก่อความเดือดร้อนให้แก่รัฐบาลก็คือปัญหาการยกเว้นการใช้อำนาจศาลและกฎหมายไทยให้แก่คนต่างประเทศตามสนธิสัญญาเบาริงข้อ ๒

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัญหาคนในบังคับต่างชาติไม่ก่อความยุ่งยากมากนัก เพราะจำนวนชาวต่างประเทศมีน้อย จึงเป็นการสะดวกที่ให้ชาวต่างประเทศตัดสินความกันเอง นอกจากนี้ฝ่ายไทยยังมีมาตรการในการควบคุมชาวต่างประเทศด้วย เช่น ห้ามซื้อที่ดินจำกัดขอบเขตการเดินทางให้อยู่ในระยะ ๒๐๐ เส้นจากกำแพงเมืองหรือภายในระยะเวลา ๒๔ ชั่วโมง^๑ เป็นต้น แต่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมที่ได้ลงนามสนธิสัญญาเป็นอันมาก การค้าต่างประเทศขยายตัวออกไป จำนวนชาวต่างประเทศซึ่งเข้ามาค้าขายในไทยเพิ่มจำนวนขึ้น และยิ่งไปกว่านั้นชาวยุโรปได้ถือโอกาสตีความสนธิสัญญาบิดเบือนไปจากเดิมมาก เพื่อขยายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไปให้แก่คนเอเชียที่ประเทศของตนคเป็นอาณานิคมของชาติยุโรป การนับคนผู้ซึ่งไม่มีชาติกำเนิดอยู่ในความเจริญ

^๑ แลมสุข นุ่มนนท์ "การเจรจาทางทูตระหว่างไทยกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๐๐ - ๑๘๐๘" วรรณไวทยากร ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒

ของประเทศในภาคยุโรป เข้าเป็นคนในบังคับนั้น เป็นข้อที่ไม่มีเหตุผลคัดค้าน
 ในทางการปกครองหรือกฎหมายยุติธรรมอย่างใดเลย^๑ เป็นเหตุผลทางการเมือง
 เมืองมากกว่า เพราะการมีคนในบังคับมากย่อมหมายถึงอิทธิพลของชาติตน
 กำลังแผ่ไพศาลเป็นที่นิยมแก่ประชาชน ดังนั้นแต่ละประเทศจึงพยายามทุก
 วิถีทางที่จะเพิ่มจำนวนคนในบังคับของตนให้มากที่สุด ฝรั่งเศสเป็นประเทศ
 หนึ่งที่ยพยายามเพิ่มคนในบังคับให้มากขึ้นด้วยการขยายสิทธิการเป็นคนในบังคับ
 ฝรั่งเศสออกไปถึงชั้นลูก หลานของคนในเอเชียที่เกิดในเมืองชั้นของฝรั่งเศส^๒
 ดังนั้นระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๖ - พ.ศ. ๒๔๓๙ (ค.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๘๙๖) คน
 ในบังคับฝรั่งเศสจึงเพิ่มจำนวนจาก ๒๐๐ คน เป็น ๓๐๐ คน และใน
 พ.ศ. ๒๔๔๗ เพิ่มขึ้นอีกเป็น ๘๐๐๐ คน^๓

การที่กึ่งสุดต่างประเทศบิดเบือนการใช้กฎหมายและศาลไทยให้แก่
 ชาวเอเชียซึ่งประเทศของตนเป็นอาณานิคมของชาติยุโรปนี้ เป็นการชี้ช่อง
 ทางให้แก่คนเอเชียที่มีภูมิสำเนาในประเทศไทยเป็นเวลานานให้หลีกเลี่ยง
 กฎหมายไทย เช่น ชาวจีนเป็นจำนวนมากซึ่งไม่มีสิทธิพิเศษทางการศาล
 เพราะไม่มีกึ่งสุดเงินได้เข้าขอเป็นคนในบังคับของประเทศที่มีสิทธิพิเศษทาง
 กฎหมายและศาล เช่นประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจ
 กฎหมายและศาลไทย ดังนั้นชาวอิสลามที่มาจากมลายู แวกทมิฬที่
 อินเดียนหรือชาวพม่า เขมร ญวน ซึ่งใช้วิธีการแบบชาวจีน จึงได้รับการ
 ยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาลไทย นอกจากชาวเอเชียต่างค้าวเหล่านี้แล้ว บางที่

^๑พระยากัลยาณไมตรี, เรื่องเคม, หน้า ๘.

^๒กองกฎหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารลับชุกฝรั่งเศส-
 ไทย รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ๗ ๑๙/๔

^๓แถมสุข นุ่มนนท์, เรื่องเคม, หน้า ๓.

ก็มีคนไทยบางพวกไปขอหนังสือจากกงสุลต่างประเทศเพื่อขอเป็นคนในบังคับต่างชาตีกักตวย เพราะหนังสือคู่มกัณสิทธิพิเศษกัถกล่าวนี้มีการซื้อขายอย่างลับ ๆ กันโดยทั่วไป^๑ สภาพเช่นนี้เป็นภาวะที่ประชาชนชาวไทยและรัฐบาลไทยสุดแสนจะทนทานไค้ เพราะการมีคนในบังคับต่างชาตีมกั ย่อมหมายถึงการที่รัฐบาลไทยต้องเผชิญกับปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และปัญหาในค่านบริหารประเทศมากขึ้น ศาลกงสุลซึ่งต้องการแทรกแซงกิจการภายในประเทศอยู่แล้วไค้ถือโอกาสแสดงอิทธิพลของตนกัวยการเข้าแทรกแซงในการบริหารของเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย เช่น พ.ศ. ๒๔๔๒ (ค.ศ. ๑๙๐๓) กงสุลฝรั่งเศสไค้ขอใ้ศาลไทยปล่อยตัวนายพลอย คนไทยในบังคับฝรั่งเศส ซึ่งต้องคัคืออาชญากรซึ่งอยู่ที่ศาลมณฑลราชบุรี โดยกงสุลฝรั่งเศสอ้างว่ามีหลักฐานในการฟ้องไม่เพียงพอ แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยไค้ยืนยันหลักฐานอย่างครบถ้วนและไม่ยอมปล่อยตัวนายพลอย^๒ ในที่สุดกงสุลฝรั่งเศสจึงยอมยุติเรื่อง

การเป็นคนในบังคับต่างชาตินั้นมีผลคัหลายประการ ผลประโยชน์ที่เด่นชัดคัคือ การไค้รับยกเว้นจากอำนาจกฎหมายและศาลไทย คังที่บัญญัติไว้ในสนธิสัญญาเบาริงชอ ๒ คังนั้นเมื่อเจ้าพนักงานฝ่ายไทยจับกุมคนในบังคับต่างชาตึ ศาลกงสุลจึงมีอำนาจสั่งปล่อยตัวไค้ และกรณีเช่นนี้มักเกิดขึ้นเสมอมา กฎหมายไทยเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายตะวันตกที่ไค้ใช้ในศาลกงสุลแล้ว มีความรุนแรงในการลงโทษมากกว่า

^๑ Francis B. Sayre, "The Passing Extraterritoriality", The American Journal of International Law, XXII (1928), p. 73.

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาตึ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ค ๑๓. แฟ้ม ๒๒/๑๓ ลายพระหัตถ์กรมหลวงเทวะวงศัวโรประการทูตกรมหมื่น สัมมตอมรพันธุ์

ในศาลกงสุลนั้น แม้ชาตกรที่เร็วที่สุดก็ไม่ถูกแขวนคอ การลงโทษอาญา
ก็ล้วนแต่สถานเบา^๑ ดังนั้นการขอเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาตจึงเท่ากับ
สามารถหลบหลีกความผิดได้ จึงเป็นที่นิยมของคนต่างค้ำวในไทย ส่วน
ประโยชน์อื่น ๆ ที่จะได้อีกก็คือ การไม่เสียเงินรัชชูปการและการได้รับ
ยกเว้นจากการเป็นทหารเกณฑ์ เป็นต้น

ปัญหาและความยุ่งยากที่เกิดขึ้นจากการมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
ได้สร้างความลำบากใจให้แก่รัฐบาลไทยเป็นอันมาก เพราะชาวต่างค้ำว
ในไทยมิได้เคารพยำเกรงกฎหมายและศาลไทย ดังนั้นนโยบายสำคัญของ
ประเทศในขณะนั้นก็คือความพยายามยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต การ
ยกเลิกศาลกงสุลต่างประเทศดูเหมือนจะเป็นความประสงค์ของทุกประเทศ
ที่ได้ทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตกที่ให้คนต่างชาตทั้งหลายซึ่งอยู่ในประเทศ
ได้รับประโยชน์อยู่ในอำนาจกฎหมายและอำนาจศาลของบ้านเมืองนั้นแต่อย่าง
เดียว^๒ แต่จะทำการนี้ก็ต่อเมื่อมีการปฏิรูปกฎหมาย

การปฏิรูประบบกฎหมายไทย

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานปฏิรูป
กฎหมายและการศาลเป็นงานที่มีความสำคัญอันดับแรกของประเทศ เพราะ
ปัญหาอันเกิดจากการขยายการใช้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตมีผลกระทบกระเทือน

^๑ Virginia Thompson, Thailand: The New Siam, (New
York: Macmillan, 1941), p. 272.

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวง
ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ย ๒๓/๘ กฎหมายลักษณะอาญาพระราช
ปรารภพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถึงการบริหารประเทศมากขึ้น ทางเคียวที่จะลดปัญหาดังกล่าวนี้ก็คือ การ
จัดระบบกฎหมายและศาลไทยให้อยู่ในระดับที่ชาวต่างประเทศตะวันตกยอมรับ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเร่งปฏิรูปการศาลและ
กฎหมายไทย การที่ต้อง "ปฏิรูป" นั้น เนื่องจากระบบกฎหมายและการศาล
เดิมของไทยไม่เหมาะสมและมีข้อบกพร่องมาก จนใช้ต่อไปไม่ได้แล้ว
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปรียบระบบยุติธรรมใน
ขณะนั้นว่าเหมือน

หัวใจ

"เรือกำปั่นที่ถูกเพรียงและปลวกกินผู้โหมทั้งลำ แต่ก่อนทำมา
นั้น เหมือนรั้วแห่งใด ก็เข้าไม้ค้ำค้ำค้ำค้ำ แต่เฉพาะที่ตรงรั้วนั้น
ที่อื่นก็โหมลงไปอีก ครั้นนานเข้าเข้าก็ยิ่งชำรุดหนักลงทั้งลำ เป็น
เวลาสมควรที่ต้องตั้งกงขึ้นกระดานใหม่ เป็นของมันคงถาวรสืบไป
และเป็นการสำคัญยิ่งใหญ่ว่าจะต้องรีบจัดการโดยเร็ว หากไม่ก็จะต้อง
จบลงด้วยผู้ยับไปเหมือนเรือกำปั่นที่ชำรุดเหลือที่จะเยี่ยวยาจนต้อง
จบลงฉะนั้น"^๑

ในการปฏิรูประบบกฎหมายไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงดำเนินตามแบบประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสามารถปลดเปลื้องสิทธิสภาพ
นอกอาณาเขตได้สำเร็จในเร็ววันด้วยการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองและวัฒนธรรม
บางส่วน ตลอดจนระบบกฎหมายให้เป็นแบบยุโรป การที่ญี่ปุ่นซึ่งเสียเอกราช
ทางกฎหมายและการศาลให้แก่ประเทศตะวันตกและสามารถยกเลิกสิทธิสภาพ

^๑ เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลง
ราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓ และพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครอง
แผ่นดิน, (พระนคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, ๒๕๑๐), หน้า ๘๕.

นอกอาณาเขตได้ ก็เพราะญี่ปุ่นปรับปรุงกฎหมายของญี่ปุ่นใหม่ โดยในครั้งแรกญี่ปุ่นได้ส่งคณะผู้แทนอิwakura (Iwakura) ไปทวีปยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๑๔ (ค.ศ. ๑๘๗๑) เพื่อการปรับปรุงกิจการค้ากฎหมายและศาล เมื่อคณะผู้แทนเดินทางกลับมาก็เสนอรายงานว่าในการที่จะได้สิทธิทางศาลกลับมานั้น ประเทศญี่ปุ่นจำเป็นต้องทำให้ชาวต่างประเทศเห็นว่าญี่ปุ่นสามารถให้ความคุ้มครองปลอดภัยทางศาลได้อย่างเพียงพอ ภายใต้ระบบกฎหมายซึ่งมีมาตรฐานแบบตะวันตกมากกว่ากฎหมายแบบลัทธิศักดินาของญี่ปุ่น ดังนั้นญี่ปุ่นจึงได้เริ่มลงมือร่างประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตลอดจนจัดระเบียบศาลตามแบบประเทศในยุโรป ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ (ค.ศ. ๑๘๙๐) สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มีตสึฮิโตะ ทรงประกาศใช้ประมวลกฎหมายใหม่ พร้อมทั้งระบบการศาลสมัยใหม่ ระบบกฎหมายและศาลของญี่ปุ่นที่ปฏิรูปใหม่นี้ ส่วนใหญ่อาศัยแบบอย่างจากเยอรมันและฝรั่งเศส ซึ่งญี่ปุ่นได้จ้างนักกฎหมายจากประเทศทั้งสองเข้ามาช่วยในการร่างกฎหมาย ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ญี่ปุ่นก็สามารถยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้สิทธิพิเศษทางการศาลและกฎหมายจากไทยอีกเมื่อคราวเข้ามาทำสนธิสัญญาใน พ.ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ. ๑๘๙๘) ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงใช้วิธีการแบบญี่ปุ่นในการปฏิรูประบบกฎหมายไทย ✓

ก่อนที่จะปฏิรูประบบกฎหมายนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องทำงานเบื้องต้นในทางยุติธรรมให้เรียบร้อยก่อน นั่นคือ การจัดระเบียบในการศาลให้เป็นแบบยุโรป โดยการตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒) เพื่อให้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านศาลยุติธรรมอย่างแท้จริง เพราะ

^๑ Harold M. Vinacke, A History of the Far East in Modern Times, (New York: Appleton - Century - Crafts Inc., 1950), p. 114.

ก่อนหน้านั้นศาลมีสังกัดกระทรวงที่แตกต่างกัน การที่ต้องจัดระเบียบศาลยุติธรรมให้เรียบร้อยก่อนเรื่องกฎหมายก็เพราะปัญหาศาลนี้ เป็นปัญหาเฉพาะหน้า ชาวต่างประเทศจึงเจริญวิธีปฏิบัติงานและเจ้าหน้าที่ของศาลไทยมากกว่ากฎหมายไทย พระราชปรารภประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ช่วยให้เห็นความไม่เป็นระเบียบและความไม่มีประสิทธิภาพของศาลไทยขณะนั้นว่า

"ทุกวันนี้คดีของราษฎรที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอยู่ตามโรงศาลต่าง ๆ ทั้งปวงนั้น มีมากขึ้นทุกวัน เพราะอาไศรยราษฎรพลเมืองมีการค้าขายเกี่ยวข้องกับกันมากขึ้นประการหนึ่ง ศาลที่จะพิจารณาคดีของราษฎรนั้นก็แยกย้ายอยู่หลายกระทรวง ทั้งผู้พิจารณาและผู้พิพากษาก็อยู่ในที่ต่าง ๆ กัน ผู้พิพากษาจะบังคับความชี้ขาดปรับสัตยัคคีสิน ก็อาไศรยแต่ในล้อยคำสำนวนที่ในกระดาศสมุค ไม่ไ้เห็นด้วยจักษ์ในการพิจารณาเลย จึงเป็นช่องอุบายทางทุจริตของตระลาการแลคหุความ แมแต่อย่างต่ำก็เป็นทางที่จะซ้ำประวิงให้ความช้าไปไ้ค่าง ๆ คดีของราษฎรจึงไ้คั่งค่างทับถมอยู่ตามกระทรวงโรงศาลนั้น ๆ มากขึ้นทุกทีกว่าจะแล้วไ้แต่ละเรื่องก็ช้านาน เป็นการเสียเวลาทำมาหากินของราษฎรไ้ความลำบากในเรื่องนี้เป็นอันมาก"

การปรับปรุงศาลยุติธรรมโดยให้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม ทำให้ศาลมีความเป็นระเบียบมากขึ้น ศาลต่าง ๆ ในกรุงเทพฯที่มี

อยู่เดิม ๑๖ ศาล^(๑) ได้ถูกโอนให้มาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม และยุบเหลือเพียง ๗ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์คดีหหลวง ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร ศาลพระราชอาญา ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลสรรพกร และศาลต่างประเทศ มีศาลเป็นพนักงานศาลรับฟ้องแทนกรมรับฟ้อง เมื่อศาลในกรุงเทพฯมีระเบียบแล้ว งานปรับปรุงศาลหัวเมืองจึงได้เริ่มขึ้นเพื่อจะได้โอนกิจการศาลมาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรมเหมือนอย่างศาลในกรุงเทพฯ ทำให้ระบบศาลไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๘๙๕) ได้มีพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษจัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลหัวเมือง โดยมีกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นสถานายกข้าหลวงพิเศษ ข้าหลวงพิเศษนี้มีหน้าที่เดินทางไปตรวจศาลและการทำงานของเจ้าหน้าที่ในศาลหัวเมือง รวมทั้งแก้ไขกิจการศาลหัวเมืองให้ถูกต้องตามพระธรรมนูญศาลหัวเมืองด้วย

เมื่อระบบศาลยุติธรรมเป็นระเบียบแล้ว การปฏิรูประบบกฎหมายจึงได้เริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจัง ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) โดยการเปลี่ยนแปลงกฎหมายไทยให้เป็นระบบกฎหมายเดียวกับระบบกฎหมายที่ใช้กันในทวีปยุโรป ก่อนที่จะมีการปฏิรูประบบกฎหมายในครั้งนี้ ความคิดในการเปลี่ยนแปลงและจัดระเบียบกฎหมายไทยให้เป็นระเบียบแบบตะวันตกได้เริ่มมีขึ้นล่วงหน้าแล้ว ในรัฐมนตรีสภาโดยการแนะนำของนาย โรลิ่ง ยัคมินส์ (Rolin Jacquemyns) ที่ปรึกษาราชการทั่วไปซึ่งให้รัฐมนตรีสภาทำหน้าที่

(๑) ศาลที่ยกมาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรมตอนสถาปนากระทรวงได้แก่ ศาลพระนครบาล ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมวัง ศาลอาญานอก ศาลอุทธรณ์ กรมมหาดไทย ศาลกรมนา ศาลกรมทากหลวง ศาลกรมท่าขวา ศาลต่างประเทศ ศาลมรดก ศาลราชตระกูล ศาลสรรพกร ศาลธรรมการ และศาลฎีกา

เป็นสภาที่ปรึกษากฎหมาย และดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกฎหมาย
ในประเทศ^๑ ก็จะได้เห็นได้จากรายงานการประชุมรัฐมนตรีสภาเมื่อวันที่ ๒๑
เมษายน ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) (ค.ศ. ๑๘๙๕) ที่คณะรัฐมนตรีสภา
เสนอต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้แก้ไขวิธีลักษณะการ
ลงโทษ เพื่อให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความอาญา
มีโทษ หน้าที่ของรัฐมนตรีสภาในฐานะเป็นสภาที่ปรึกษากฎหมายนี้ต่อมาได้
เป็นต้นเค้าของคณะกรรมการชำระและร่างกฎหมายซึ่งมีบทบาทและหน้าที่
สำคัญในการร่างประมวลกฎหมายของประเทศ

ทางเลือกของระบบกฎหมายไทย

แนวทางที่จะปฏิรูปกฎหมายไทยให้ทันสมัยจนประเทศตะวันตกยอมรับ
และพอใจนั้นอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายเก่าของไทยให้เป็นระบบ
กฎหมายแบบที่ใช้กันในทวีปยุโรปและอเมริกา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหลายประเทศที่ได้ปรับปรุงระบบกฎหมายของ
ตนให้เป็นแบบระบบกฎหมายอย่างในประเทศตะวันตกแล้ว เช่น ในทวีป
อเมริกาใต้ ได้แก่ ประเทศเอวาคอร์ โคลัมเบีย อูรุกวัย เป็นต้น ในทวีป
เอเชีย ได้แก่ ประเทศอินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลี และอียิปต์ เป็นต้น ในการ
ที่ประเทศไทยจะทำการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายใหม่นี้ ปัญหาที่ได้อุบัติขึ้นว่า
จะเลือกใช้ระบบกฎหมายของประเทศไทยเป็นหลักในการชำระกฎหมายไทย
ระบบกฎหมายที่ใช้กันอยู่ในขณะนั้นและที่อยู่ในข่ายการพิจารณาของคณะกรรมการ

การชำระและวางประมวลกฎหมายมีอยู่ ๒ ระบบ คือ ระบบกฎหมายอังกฤษ^(๑) (English Common Law System) และระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย^(๒) (Civil Law System) นับได้ว่าขณะนี้ระบบกฎหมายไทยอยู่ระหว่างทาง ๒ แพร่ง ไม่รู้ว่าจะดำเนินไปทางใดก็ถึงจะเหมาะสมกับประเทศ ในขั้นแรกคณะกรรมการชำระร่างประมวลกฎหมายก็ใครที่จะนำเอาระบบกฎหมายอังกฤษมาเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายไทย ทั้งนี้เพราะนักกฎหมายไทยและผู้ที่พากษาไทยมีความคุ้นเคยกับระบบกฎหมายอังกฤษมากกว่าระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย ทั้งศาลไทยในขณะนั้นได้ใช้กฎหมายอังกฤษอยู่หลายลักษณะ นักกฎหมายไทยชั้นนำก็ได้รับการศึกษาจากประเทศอังกฤษทั้งสิ้น และได้เห็นความมีประสิทธิภาพของกฎหมายอังกฤษที่อยู่ในประเทศอังกฤษ แต่หลังจากที่ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว คณะกรรมการจึงได้ลงความเห็นว่างบระบบกฎหมายอังกฤษนั้นเหมาะสมกับประชาชนชาวอังกฤษมากกว่าประเทศ

(๑) ระบบกฎหมายอังกฤษ (The Common Law System) เป็นกฎหมายที่มีวิวัฒนาการมาจากคำพิพากษาของศาล เป็นเรื่องที่ว่าด้วยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในราชอาณาจักร แทนที่จะเป็นการวางระเบียบข้อบังคับของสังคมดังเช่นในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ดังนั้นลักษณะกฎหมายจึงเป็นกฎหมายมหาชนมากกว่าเอกชน

(๒) ระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย (The Civil Law System) มีที่มาที่สำคัญจากกฎหมายโรมัน ประเทศที่พัฒนาระบบนี้มาใช้ได้แก่ฝรั่งเศสและเยอรมันนี้ หลักสำคัญของกฎหมายระบบนี้คือกฎหมายเป็นเรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมและศีลธรรม ลักษณะของกฎหมายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนต่อเอกชนเป็นส่วนใหญ่

อื่น ๆ และเป็นการศึกษาที่ประเทศอื่นจะปรับปรุงประเทศและประชาชนให้
เหมือนกับชาวอังกฤษได้ ทั้งนี้เพราะกฎหมายอังกฤษเป็นกฎหมายที่ใช้ขนบ
ธรรมเนียมและคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก ทวิบทกฎหมายมิได้รวบรวมไว้
เป็นหมวดหมู่เรียงลำดับมาตรา จึงเป็นการลำบากแก่การศึกษา

ดังนั้นทางเลือกอีกประการหนึ่งของกรรมการตรวจชำระกฎหมาย
จึงเหลืออีกทางหนึ่งคือ ระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายซึ่ง
มีกฎหมายโรมันเป็นหลักและมีการแบ่งหมวดหมู่กฎหมายอย่างมีระเบียบเข้าใจ
ง่าย คณะกรรมการตรวจและร่างกฎหมายได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ระบบ
ประมวลกฎหมายนี้เหมาะสมกับประเทศไทยมากกว่าระบบกฎหมายอังกฤษ
เพราะประเทศไทยขณะนั้นกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาประเทศในทุก ๆ
ทาง สิ่งที่สำคัญที่สุดทางด้านกฎหมายก็คือ ความชัดเจน เข้าใจง่ายและ
ใช้สะดวก "สำหรับสาธารณชนต้องให้เขาเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของเขา
สำหรับบุพพิภพชาติของเขาสามารถใช้อ้างอิงได้ในเวลาพิพาทคดี"^๑

และประการที่สำคัญที่ทำให้ประเทศไทยเลือกใช้ระบบกฎหมายของ
ประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายก็คือ ความต้องการปลดปล่อยสิทธิสภาพนอก
อาณาเขตจากประเทศต่าง ๆ ประเทศเหล่านั้นยกเว้นอังกฤษใช้กฎหมาย
ระบบประมวลกฎหมายทั้งสิ้น ดังนั้นการที่ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายเดียวกับ
ประเทศเหล่านั้นยอมทำให้กฎหมายไทยอยู่ในระดับที่น่าพอใจของมหาอำนาจ
ง่ายขึ้น ซึ่งยอมเป็นความสะดวกแก่ฝ่ายไทยในการเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญา
เพื่อยกเลิกข้อเสียเปรียบทางกฎหมายและการศาล

^๑ Report on the Proposal Penal Code for the Kingdom
of Siam, (Bangkok: The American Presbyterian Press, 1906),

ควยเหตุนี้ประเทศไทยจึงได้เลือกเอาระบบกฎหมายของประเทศที่
ใช้ประมวลกฎหมายเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายไทยแม้ว่าการ
ทำประมวลกฎหมายจะเป็นเรื่องที่ยาก "กว่าการทำรถไฟสายเมืองเพชรบุรี
ดู ขอนำสำหรับกรุงเทพ และสิ้นเปลืองเงินทองในการทำมากกว่านี้ แต่ก็ไม่มี
เหตุครวร้ายรอกการคิดทำได้ ถ้าหากจะทำได้"^๑

หลักในการร่างกฎหมาย

การเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายในครั้งนี้มิใช่เป็นการลอกแบบมาจาก
 กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปหรือในอเมริกา เพราะหากทำเช่นนั้น
 แล้ว งานร่างกฎหมายอาจจะเป็นงานที่ง่ายมากและผลที่ออกมาก็คือกฎหมาย
 ที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของบ้านเมือง ในการปรับปรุงระบบ
กฎหมายของประเทศจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของกฎหมายต่อชนบ
ธรรมนิยมและความผาสุกของราษฎรเป็นสำคัญ พระราชดำรัสในพระราช
พิธีเปิดรัฐธรรมนูญสภาไทยแสดงให้เห็นหลักสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมาย
จากต่างประเทศมาเป็นของไทย เป็นอย่างดีว่า "เราไม่ควรจะเปลี่ยนแปลง
ภาวะจัดการแก้ไขธรรมเนียมที่มีอยู่ทุกวันนี้ให้ใหม่ไปหมดสิ้นทีเดียว
แต่ไม่ควรที่จะหลับตาเอาอย่างทำตามธรรมเนียมที่มีในที่อื่น หาก
ว่าเราจะต้องคอย ๆ ทำการให้ดีขึ้นโดยลำดับ ในการที่เป็นสิ่ง
ต้องการจะจัดให้ดีขึ้นแล้ว แลเลิกถอนแต่สิ่งที่เห็นเป็นแน่แท้ว่าไม่คิ
ฎาเป็นของใช้ไม่ได้แล้วเท่านั้น ทุก ๆ เมืองอื่น ๆ แลในเมืองนี้
เป็นสำคัญทั้งสิ้น ย่อมมีธรรมเนียมหลายอย่างซึ่งเป็นที่จะต้องนับถือ

^๑ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ร ๕ ย ๒๓/๓ ความเห็น
 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในการทำโคตสำหรับเมืองไทย

กันไม่ใช่เพราะว่าเป็นธรรมเนียมเก่าแก่มาแต่โบราณ เสมอเหมือน
กับอายุของประเทศนี้อย่างเดียวกัน หากเพราะว่าเป็นธรรมเนียมที่
สนิทแนบแน่นแก่น้ำใจแลความเชื่อมั่นของอาณาประชาราษฎร และเพราะ
ว่าถ้าจะเลิกถอนธรรมเนียมเช่นนี้เสียก็จะไม่เป็นแต่เพียงที่จะเป็น
ภัยเกิดขึ้นแก่เมืองที่ตั้งอยู่ได้อย่างเดียวกัน หากจะกระทำให้อาณา
ประชาราษฎรไม่เป็นผาสุกด้วย"^๑

พระราชดำรัสในเรื่องกฎหมายดังกล่าวนี้ได้เป็นหลักสำคัญของ
คณะกรรมการร่างกฎหมายในสมัยพระองค์และสมัยต่อมาด้วยคงจะเห็นได้
จากการร่างประมวลกฎหมายอาญา อันเป็นงานชิ้นแรกของคณะกรรมการ
ร่างกฎหมาย คณะกรรมการได้พยายามอย่างที่สุดที่ไม่คัดลอกประมวล
กฎหมายจากต่างประเทศฉบับใดฉบับหนึ่ง โดยเฉพาะ แม้ว่าจะจะเป็นฉบับที่
ยอมรับกันว่าสมบูรณ์ที่สุด เช่น ประมวลกฎหมายของประเทศเยอรมันนี้
ก็ตาม^๒

เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวก่อนที่จะทำการร่างกฎหมาย
คณะกรรมการร่างกฎหมายจำเป็นต้องทำงานชิ้นต้น ๒ ประการ คือ

๑. งานสำรวจปัญหาในกฎหมายไทย และคำพิพากษาของศาลไทย
รวมทั้งประมวลกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อพิจารณาความแตกต่างหรือ
ความคล้ายคลึงระหว่างกฎหมายไทยและประมวลกฎหมายต่างประเทศ

^๑พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
และพระมกุฎเกล้า, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, ๒๔๕๕),
หน้า ๘.

^๒René Guyon, The Work of Codification in Siam,

กฎหมายต่างประเทศที่นำมาพิจารณานี้ได้เลือกเฉพาะกฎหมายที่ดีที่สุด เช่น
ประมวลกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งเป็นกฎหมายที่ชัดเจนและใช้มาเป็นเวลานาน
กฎหมายอังกฤษซึ่งนักกฎหมายไทยคุ้นเคยมากกว่ากฎหมายของประเทศอื่น ๆ
ประมวลกฎหมายสวิตและญี่ปุ่น ซึ่งมีบทบัญญัติที่ทันสมัยและใช้ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ และประมวลกฎหมายเยอรมันซึ่งถูกต้องตามหลักวิชามาก
ที่สุด เป็นต้น

๒. งานพิจารณาความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่น เพื่อความผาสุก
ของราษฎร การสำรวจความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ทำได้โดยอาศัย
ความร่วมมือระหว่าง คณะกรรมการร่างกฎหมายและเจ้าหน้าที่ผู้สันักกรณี
แต่ละเรื่องการร่วมมือกันดังกล่าวนี้จะทำให้ตนร่างกฎหมายมีหลักทฤษฎีและ
วิธีปฏิบัติอันเหมาะสมกับความต้องการที่แท้จริงของบ้านเมืองในการขจัดปัญหา
ที่เกิดขึ้น เช่น ระบบที่ค้ำที่สุดในการกำจัดอาชญากรรม ควรเป็นอย่างไร
ในการร่างกฎหมายอาญาได้มีการสำรวจปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ได้ศึกษา
วิธีการลงโทษผู้กระทำผิดโดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและ
เจ้าหน้าที่ของเรือนจำ เป็นต้น

หลังจากได้พิจารณาและรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจดังกล่าว
แล้ว งานร่างกฎหมายจึงเริ่มขึ้น ภาษาที่ใช้ในการร่างกฎหมายได้แก่
ภาษาอังกฤษ เพราะเป็นภาษาที่คณะกรรมการร่างกฎหมายชาวไทยและ
ชาวต่างประเทศเข้าใจมากที่สุด ร่างกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจาก
คณะกรรมการร่างกฎหมายทุกคนแล้วจะได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้วนำ
ขึ้นเสนอต่อคณะองคมนตรี เพื่อให้ตรวจทานก่อนที่พระมหากษัตริย์จะลง
พระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นกฎหมาย

นี่คือหลักและวิธีการในการร่างประมวลกฎหมายของไทย ประมวล
กฎหมายอาญาซึ่งเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกแสดงให้เห็นถึงหลักการเหล่านี้
ได้ดี รวมทั้งประมวลกฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่ออกตามมาภายหลัง ก็ได้ดำเนิน
ตามหลักดังกล่าวนี้

๖๖
บทที่ ๑๖ ๖๖ ๑๖๖๖ ?

ประมวลกฎหมายอาญา

งานร่างประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายลักษณะอาญาได้เริ่มขึ้น
ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างประมวลกฎหมายขึ้น
ให้ทำงานร่างกฎหมายโดยเฉพาะ คณะกรรมการชุดนี้มีพระเจ้าลูกยาเธอ
กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นประธาน ส่วนกรรมการอื่น ๆ นั้น
ประกอบด้วยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คือ พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหลวงพิชิตปรีชากร อธิบดีเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พระยาประชาภิจักร
จักร (แฉม) อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง เจ้าพระยาอภัยราชา (Rolin
Jacquemyns) ที่ปรึกษาราชการทั่วไป นายริชาร์ด เกอกแปตริก
(Richard Kirkpatrick) เนติบัณฑิตชาวเบลเยียมที่ปรึกษากฎหมาย
และนายโตกิจิ มาซา (Tokichi Masao) เนติบัณฑิตชาวญี่ปุ่น ที่ปรึกษา
ราชการกระทรวงยุติธรรม^๑

การที่เลือกทำประมวลกฎหมายอาญาก่อนประมวลกฎหมายฉบับอื่น ๆ
ก็เพราะว่าในขณะนั้นคนไทยและเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายยังไม่ค่อยมีความรู้
ความเข้าใจในการชำระกฎหมายแบบระบบที่ประมวลกฎหมาย และใน
บรรดากฎหมายลักษณะต่าง ๆ กฎหมายอาญาเป็นประมวลกฎหมายที่ร่าง
ได้ง่ายที่สุดและศาลต่าง ๆ สามารถเข้าใจได้ง่ายเช่นกัน ดังนั้น "จึง
เป็นการเหมาะสมที่จะเริ่มงานตรวจชำระและจัดร่างประมวลกฎหมายโดย
การร่างประมวลกฎหมายอาญาขึ้นก่อน"^๒ คณะกรรมการชุดนี้ทำงานร่าง

^๑ กองกฎหมายเทศแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวง
ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข บ ๒๓/๔ "การทำกฎหมายลักษณะอาญา"

^๒ René Guyon, op.cit., p. 29.

กฎหมายไม่เสร็จสมบูรณ์เพราะไปเสียเวลากับการพิจารณาหลักการทั่ว ๆ ไป
ของการร่างกฎหมายมากเกินไป และต่อมา นายเอกแปตริกถึงแก่กรรม
ลงจึงทำให้งานร่างกฎหมายชะงักไปพักหนึ่ง จนกระทั่ง นายเชสเลอร์
(Schelesser) นักกฎหมายชาวเบลเยียมได้เข้าทำงานต่อ งานร่าง
กฎหมายจึงดำเนินต่อไปอีก ดังนั้นงานที่คณะกรรมการชุดนี้ทำไว้จึงได้แก่
การรวบรวมพระราชกำหนดบทอัยการที่สมควรใช้ต่อไปได้ และเรียบเรียง
ขึ้นไว้เป็นร่างกฎหมายยังมีใครตรวจชำระ เนื่องจากติดการเจรจาทำสนธิสัญญา
ระหว่างไทยและฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) งานร่างกฎหมาย
ได้หยุดชะงักไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง

งานร่างกฎหมายได้เริ่มขึ้นใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ เมื่อไทยได้ทำ
สนธิสัญญากับฝรั่งเศสเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลไทยได้จ้างนายยอร์ช ปาดู นัก
กฎหมายชาวฝรั่งเศส ผู้มีความชำนาญในการร่างและเปลี่ยนแปลงแก้ไข
กฎหมายให้เหมาะสมกับแต่ละประเทศ ให้เข้ารับราชการในตำแหน่งที่
ปรึกษาในการร่างกฎหมายตามสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๔๗ ระหว่างไทยกับ
ฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งคณะกรรมการ
ร่างกฎหมายขึ้นใหม่ ๑ ชุด ให้รับร่างกฎหมายอาญาที่คณะกรรมการร่าง
กฎหมายชุดก่อนทำไว้ไปตรวจชำระแก้ไขงานร่างประมวลกฎหมายของ
คณะกรรมการชุดใหม่นี้แบ่งออกเป็นชั้น ๆ คือ

ก. การยกร่างกฎหมาย

การเปลี่ยนแปลง ๒ ประการ ได้เกิดขึ้นในการร่างกฎหมาย
ของคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายซึ่งมีนายยอร์ช ปาดู (George
Padoux) เป็นประธาน คือ

ประการแรก ได้แก่ การยกเลิกการร่างประมวลกฎหมายอาญาของ
คณะกรรมการชุดแรก เดิมนั้นคณะกรรมการร่างกฎหมายอาญาชุดใหม่นี้ได้
รับมอบหมายให้ตรวจแก้ไขร่างประมวลกฎหมายอาญาเดิมเท่านั้น แต่ครั้ง
นายปาดูได้ตรวจจากร่างประมวลกฎหมายอาญานั้นแล้วเห็นว่าร่างประมวล

กฎหมายนั้นใช้ไม่ได้ เพราะใช้เทียบจากประมวลกฎหมายอาญาอินเดีย ซึ่งไม่ใช่เป็นระบบกฎหมายแบบภาคพื้นทวีปยุโรป แต่เป็นการนำหลักกฎหมายแองโกลแซกซอนมาบัญญัติในรูปประมวลกฎหมายเท่านั้น นายปาคูจึงได้ยก ร่างประมวลกฎหมายอาญาขึ้นใหม่ ให้มีลักษณะเป็นระบบประมวลกฎหมาย ของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายในภาคพื้นทวีปยุโรปอย่างแท้จริง โดยอาศัยเทียบเคียงจากประมวลกฎหมายอาญาของฝรั่งเศสและฮอลันดาเป็นหลัก^๑

การที่นายปาคูกเลือกร่างประมวลกฎหมายอาญาเดิมซึ่งกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ทรงเป็นประธานในการร่างนั้น ทำให้กรมหมื่นราชบุรีฯ ไม่ทรงรับตำแหน่งประธานกรรมการร่างกฎหมายชุดใหม่นี้โดยทรงให้เหตุผลว่า งานร่างกฎหมายเป็นงานที่กินเวลามาก พระองค์มีงานประจำอยู่มากแล้ว เกรงว่าจะทำงานไม่ตลอด พระองค์ไม่ทรงปรารถนาที่จะรับผิดชอบในการทำงานที่พระองค์มิได้ทรงกระทำ^๒ ดังนั้น นายปาคูจึงต้องรับหน้าที่เป็นประธานในการร่างกฎหมายอาญา

การที่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงปฏิเสธตำแหน่งประธานกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ทั้ง ๆ ที่โดยตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมแล้ว พระองค์ควรรับผิดชอบในเรื่องนี้ มิใช่เพราะทรงมีเวลาไม่เพียงพอถึงที่พระองค์ทรงอ้างแต่อย่างเดียว หากเป็นเพราะ

^๑ วิทยุ แสงอุทัย "การร่างกฎหมายในประเทศไทย" งานฉลองครบรอบ ๕๐ ปี ของเนติบัณฑิตยสภา, (พระนคร: โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, ๒๕๐๗), หน้า ๕๔.

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ ร ๕ ย ๒๓/๓ พระราชหัตถเลขากรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗).

พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยในเรื่องที่ประเทศไทยจะร่างประมวลกฎหมายอาญาตามระบบประมวลกฎหมาย พระองค์ได้เคยเสนอให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้ระบบกฎหมายอังกฤษซึ่งพระองค์ทรงมีความชำนาญเป็นหลักในการปฏิรูประบบกฎหมาย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่ากฎหมายเดิมของไทยมีแนวโน้มไม่ไปทางระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายมากกว่า จึงเป็นการง่ายที่จะเปลี่ยนระบบกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับระบบประมวลกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ไม่ทรงพอพระทัย และไม่ทรงเป็นธุระในการร่างประมวลกฎหมาย^๑ แม้ในคราวที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการชั้นสูงตรวจร่างประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๔๔๕ พระองค์ก็ได้เข้าร่วมตรวจร่างประมวลกฎหมายด้วย พระองค์ทรงเสด็จยุโรปกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมอบหน้าที่ให้นายมาเซา และนายแบล็กที่ปรึกษากฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ทำการตรวจร่างประมวลกฎหมายแทนพระองค์

การที่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์เสด็จยุโรปในคราวนั้น เจ้าพระยามหิธรได้เล่าถึงสาเหตุเพิ่มเติมอีกว่า เป็นเพราะพระองค์ไม่พอพระทัยร่างกฎหมายอาญาที่นายปากูร่างขึ้น และกรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงเป็นประธานในการตรวจร่าง ทรงให้เหตุผลว่ากฎหมายฉบับนี้ร่างขึ้นตามพระประสงค์ของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นนักปกครอง มีชนนักกฎหมายจึงมีวิสัยใจให้จำเลยรับสารภาพ เพื่อจะได้ลดโทษตามมาตรา ๕๕ เพื่อให้คดีเสร็จไปโดยเร็ว กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเห็นว่าไม่ตรงกับหลักยุติธรรมและหลักการ ของนักนิติศาสตร์ พระองค์จึง

^๑ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๖ หมายเลข ย ๑/๑ รายงานกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิศิษฐ์ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงหลักเลี้ยง ไม่รับผิดชอบกฎหมายฉบับนี้ ต่อมาภายหลังพระองค์ทรงแต่ง
คำอธิบายกฎหมายอาญาฉบับนี้ขึ้น พร้อมด้วยคำแปลภาษาไทยที่ถูกต้องกับต้น
ร่างเดิม ยิ่งกว่าที่ปรากฏเป็นต้นบทกฎหมาย หนังสือทั้งสองเล่มนี้ขายดีมาก
จนพระองค์สามารถซื้อตำรากฎหมายจากต่างประเทศมาตั้งห้องสมุดใหญ่ขึ้น
ในวัง^๑

ประการที่สอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการร่างกฎหมาย
และวิธีการร่างกฎหมาย นายปาคูไคทำรายงานถวายพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕) ว่าควรมี
คณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ๒ ประเภท คือ

ประเภทแรก ได้แก่ ผู้พิพากษาไทยที่มีประสบการณ์ในการพิจารณา
คดีเป็นอย่งดี และข้าราชการกระทรวงยุติธรรมที่มีความรู้ทางกฎหมายดี

ประเภทสอง ได้แก่ ชาวต่างประเทศที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายของ
กระทรวงยุติธรรม เช่น นายแบล็ก (Black) นายมาซา (Masao)
นายโบคู (Baudour) เพื่อจะได้ปรึกษาปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์
ของมหาอำนาจตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วยที่จะให้มี
ที่ปรึกษากฎหมายชาวต่างประเทศเป็นกรรมการร่างประมวลกฎหมาย ทรง
เห็นว่าจะเป็นทางให้ต่างประเทศเข้าแทรกแซงในเรื่องกฎหมายอันเป็น
เรื่องภายในประเทศซึ่งมิควรให้ต่างประเทศมีอิทธิพลได้^๒ พระองค์จึงมิได้

^๑หลวงจักรปาณิศร์คีลวิสุทธิ์, เรื่องของเจ้าพระยามหิธร (ลออ
ไกรฤกษ์), (พระนคร. โรงพิมพ์ศรีนครินทร, ๒๔๘๘), หน้า ๗๑.

^๒กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร เอกสารกระทรวง
ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ ย ๒๓/๔ รายงานของนายปาคูไคในการตั้งคณะกรรมการ
ร่างกฎหมายอาญา

ทรงแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายชาวต่างประเทศเป็นคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายตามที่นายปาดูเสนอ คณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญาชุดใหม่นี้ประกอบด้วยพระอัครการประสิทธิ์ (ปลื้ม) ผู้พิพากษาศาลคดีต่างประเทศ หลวงสกลสัตยาทร (ทองบุน) ผู้พิพากษาศาลแพ่ง นายวิลเลียม ทิลเลเก (William Tilleke) ผู้แทนเจ้ากรมอัยการ

วิธีการร่างกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงใหม่นั้นคือ คณะกรรมการชุดนี้จะไม่รวมกันร่างกฎหมายเหมือนอย่างกรรมการชุดก่อนทำ เพราะทำให้เกิดการโต้เถียงกัน อันทำให้งานร่างประมวลกฎหมายล่าช้าไป นายปาดูมีความเห็นว่า "งานร่างกฎหมายโดยหลายบุคคลทำงานรวมกันในทางปฏิบัติแล้วยอมเป็นไปไม่ได้" ดังนั้นในการร่างประมวลกฎหมายคราวนี้นายปาดูจึงเป็นผู้กร่างกฎหมายและให้คณะกรรมการร่างกฎหมายเป็นผู้ตรวจแก้ไขร่างนั้น โดยให้เปรียบเทียบกับกฎหมายไทยและคำพิพากษาไทยที่มีอยู่ในเรื่องเดียวกัน

เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิด ดังนั้นนายปาดูจึงให้คณะกรรมการร่างกฎหมายศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่อไปก่อนทำการตรวจร่างกฎหมาย คือ

(๑) อำนาจในการลงอาญาของศาลต่าง ๆ และการปรับปรุงการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อให้ประมวลกฎหมายที่จะร่างออกมาสอดคล้องกับขบวนการลงอาญาของศาลไทย เพื่อว่าเจ้าหน้าที่อัยการจะได้ไม่ต้องประสบความยุ่งยากในการใช้ประมวลกฎหมายอาญานับใหม่

(๒) ทักษะสถาน และการปฏิบัติต่อนักโทษผู้ต้องหา ความแตกต่าง

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ ย ๒๓/๓ "Memorandum of Padoux proposed to Minister of Justice"

ระหว่างกา^๑ร^๒จำ^๓คุ^๔ก^๕ธ^๖ร^๗ร^๘ม^๙ค^{๑๐} และกา^{๑๑}ร^{๑๒}จำ^{๑๓}คุ^{๑๔}ก^{๑๕}น^{๑๖}ิ^{๑๗}ค^{๑๘}ที่^{๑๙}ต^{๒๐}อง^{๒๑}ท^{๒๒}าง^{๒๓}า^{๒๔}น^{๒๕}น^{๒๖}ก^{๒๗} ทั้ง^{๒๘}นี้^{๒๙}เพ^{๓๐}อ^{๓๑}
ความ^{๓๒}ส^{๓๓}ะ^{๓๔}ค^{๓๕}ว^{๓๖}ก^{๓๗}ใ^{๓๘}น^{๓๙}กา^{๔๐}ร^{๔๑}ป^{๔๒}ร^{๔๓}ิ^{๔๔}บ^{๔๕}ร^{๔๖}ุง^{๔๗}ป^{๔๘}ระ^{๔๙}ม^{๕๐}ว^{๕๑}ล^{๕๒}ก^{๕๓}ฎ^{๕๔}ห^{๕๕}า^{๕๖}ย^{๕๗}อา^{๕๘}ญ^{๕๙}า^{๖๐}ของ^{๖๑}ไทย^{๖๒} ให้^{๖๓}เ^{๖๔}า^{๖๕}ก^{๖๖}ับ^{๖๗}ป^{๖๘}ระ^{๖๙}ม^{๗๐}ว^{๗๑}
ก^{๗๒}ฎ^{๗๓}ห^{๗๔}า^{๗๕}ย^{๗๖}อา^{๗๗}ญ^{๗๘}า^{๗๙}ของ^{๘๐}ต^{๘๑}าง^{๘๒}ป^{๘๓}ระ^{๘๔}เท^{๘๕}ศ^{๘๖}

(๓) คา^{๘๗}ป^{๘๘}ร^{๘๙}ิ^{๙๐}บ^{๙๑}แ^{๙๒}ล^{๙๓}ะ^{๙๔}ป^{๙๕}ริ^{๙๖}ย^{๙๗}ชน^{๙๘}ที่^{๙๙}จะ^{๑๐๐}ใ^{๑๐๑}ค^{๑๐๒}า^{๑๐๓}ก^{๑๐๔}า^{๑๐๕}ร^{๑๐๖}จำ^{๑๐๗}คุ^{๑๐๘}ก^{๑๐๙}แ^{๑๑๐}น^{๑๑๑}กา^{๑๑๒}ร^{๑๑๓}ป^{๑๑๔}ร^{๑๑๕}

ใ^{๑๑๖}น^{๑๑๗}กา^{๑๑๘}ร^{๑๑๙}ร^{๑๒๐}าง^{๑๒๑}ป^{๑๒๒}ระ^{๑๒๓}ม^{๑๒๔}ว^{๑๒๕}ล^{๑๒๖}ก^{๑๒๗}ฎ^{๑๒๘}ห^{๑๒๙}า^{๑๓๐}ย^{๑๓๑}อา^{๑๓๒}ญ^{๑๓๓}า^{๑๓๔} น^{๑๓๕}าย^{๑๓๖}ป^{๑๓๗}า^{๑๓๘}ก^{๑๓๙}ุ^{๑๔๐}ไ^{๑๔๑}ค^{๑๔๒}ศ^{๑๔๓}ก^{๑๔๔}ษ^{๑๔๕}า^{๑๔๖}แ^{๑๔๗}ล^{๑๔๘}ะ^{๑๔๙}เป^{๑๕๐}ร^{๑๕๑}ิ^{๑๕๒}ย^{๑๕๓}
เท^{๑๕๔}ียบ^{๑๕๕}ห^{๑๕๖}ล^{๑๕๗}ั^{๑๕๘}ก^{๑๕๙}ฎ^{๑๖๐}ห^{๑๖๑}า^{๑๖๒}ย^{๑๖๓}อา^{๑๖๔}ญ^{๑๖๕}า^{๑๖๖}ของ^{๑๖๗}ต^{๑๖๘}าง^{๑๖๙}ป^{๑๗๐}ระ^{๑๗๑}เท^{๑๗๒}ศ^{๑๗๓} เช^{๑๗๔}น^{๑๗๕} ป^{๑๗๖}ระ^{๑๗๗}ม^{๑๗๘}ว^{๑๗๙}ล^{๑๘๐}ก^{๑๘๑}ฎ^{๑๘๒}ห^{๑๘๓}า^{๑๘๔}ย^{๑๘๕}อา^{๑๘๖}ญ^{๑๘๗}า^{๑๘๘}ของ^{๑๘๙}
ฝ^{๑๙๐}ร^{๑๙๑}ง^{๑๙๒}เศ^{๑๙๓}ส^{๑๙๔} เบ^{๑๙๕}ล^{๑๙๖}เ^{๑๙๗}ย^{๑๙๘}ี^{๑๙๙}ย^{๒๐๐}ม^{๒๐๑} เน^{๒๐๒}เช^{๒๐๓}อ^{๒๐๔}ร^{๒๐๕}แล^{๒๐๖}น^{๒๐๗}ค^{๒๐๘} อ^{๒๐๙}ิ^{๒๑๐}ต^{๒๑๑}า^{๒๑๒}ล^{๒๑๓} เย^{๒๑๔}อ^{๒๑๕}ร^{๒๑๖}ม^{๒๑๗}ัน^{๒๑๘}น^{๒๑๙}ี^{๒๒๐} เค^{๒๒๑}น^{๒๒๒}มา^{๒๒๓}ร^{๒๒๔}ค^{๒๒๕}
ฮ^{๒๒๖}ัง^{๒๒๗}กา^{๒๒๘}ร^{๒๒๙}ี^{๒๓๐} อิน^{๒๓๑}เ^{๒๓๒}ค^{๒๓๓}ีย^{๒๓๔} ญ^{๒๓๕}ู^{๒๓๖}ป^{๒๓๗}ุ่น^{๒๓๘} แ^{๒๓๙}ล^{๒๔๐}ะ^{๒๔๑}อ^{๒๔๒}ี^{๒๔๓}ป^{๒๔๔}ค^{๒๔๕} แ^{๒๔๖}ล^{๒๔๗}ว^{๒๔๘}ึง^{๒๔๙}ร^{๒๕๐}าง^{๒๕๑}ป^{๒๕๒}ระ^{๒๕๓}ม^{๒๕๔}ว^{๒๕๕}ล^{๒๕๖}ก^{๒๕๗}ฎ^{๒๕๘}ห^{๒๕๙}า^{๒๖๐}ย^{๒๖๑} ง^{๒๖๒}า^{๒๖๓}
ร^{๒๖๔}าง^{๒๖๕}แ^{๒๖๖}ล^{๒๖๗}แ^{๒๖๘}ก^{๒๖๙}า^{๒๗๐}ร^{๒๗๑}ท^{๒๗๒}ร^{๒๗๓}ว^{๒๗๔}แ^{๒๗๕}ก^{๒๗๖}ไ^{๒๗๗}ซ^{๒๗๘}ป^{๒๗๙}ระ^{๒๘๐}ม^{๒๘๑}ว^{๒๘๒}ล^{๒๘๓}ก^{๒๘๔}ฎ^{๒๘๕}ห^{๒๘๖}า^{๒๘๗}ย^{๒๘๘}อา^{๒๘๙}ญ^{๒๙๐}า^{๒๙๑}เส^{๒๙๒}ร^{๒๙๓}ี^{๒๙๔}จ^{๒๙๕}ใ^{๒๙๖}น^{๒๙๗} พ^{๒๙๘}.ศ^{๒๙๙}. ๒๓๐๔
(ค^{๓๐๐}.ศ^{๓๐๑}. ๑๙๐๕) แ^{๓๐๒}ล^{๓๐๓}ว^{๓๐๔}ึง^{๓๐๕}ใ^{๓๐๖}ค^{๓๐๗}เ^{๓๐๘}อ^{๓๐๙}ใ^{๓๑๐}พ^{๓๑๑}ิม^{๓๑๒}พ^{๓๑๓}ร^{๓๑๔}าง^{๓๑๕}ก^{๓๑๖}ฎ^{๓๑๗}ห^{๓๑๘}า^{๓๑๙}ย^{๓๒๐}ส^{๓๒๑}ง^{๓๒๒}ไป^{๓๒๓}ใ^{๓๒๔}ห^{๓๒๕}ั^{๓๒๖}ก^{๓๒๗}ระ^{๓๒๘}ท^{๓๒๙}ร^{๓๓๐}ว^{๓๓๑}ต^{๓๓๒}าง^{๓๓๓} ฯ
พ^{๓๓๔}ิ^{๓๓๕}จ^{๓๓๖}าร^{๓๓๗}ณ^{๓๓๘}า เพ^{๓๓๙}ื่อ^{๓๔๐}ว^{๓๔๑}า^{๓๔๒}มี^{๓๔๓}ข^{๓๔๔}อ^{๓๔๕}ท^{๓๔๖}ว^{๓๔๗}ค^{๓๔๘}ึง^{๓๔๙}ห^{๓๕๐}ร^{๓๕๑}ือ^{๓๕๒}ข^{๓๕๓}อ^{๓๕๔}ส^{๓๕๕}ง^{๓๕๖}ส^{๓๕๗}ย^{๓๕๘}ป^{๓๕๙}ระ^{๓๖๐}ก^{๓๖๑}า^{๓๖๒}ร^{๓๖๓}ใ^{๓๖๔}ค^{๓๖๕} ค^{๓๖๖}ณะ^{๓๖๗}ก^{๓๖๘}ร^{๓๖๙}ร^{๓๗๐}ม^{๓๗๑}ก^{๓๗๒}า^{๓๗๓}
ร^{๓๗๔}าง^{๓๗๕}ก^{๓๗๖}ฎ^{๓๗๗}ห^{๓๗๘}า^{๓๗๙}ย^{๓๘๐}จะ^{๓๘๑}ใ^{๓๘๒}ค^{๓๘๓}า^{๓๘๔}ก^{๓๘๕}า^{๓๘๖}ร^{๓๘๗}แ^{๓๘๘}ก^{๓๘๙}ไ^{๓๙๐}ซ^{๓๙๑} แ^{๓๙๒}ล^{๓๙๓}ะ^{๓๙๔}อ^{๓๙๕}ร^{๓๙๖}ิ^{๓๙๗}บาย^{๓๙๘}ใ^{๓๙๙}ห^{๔๐๐}ั^{๔๐๑}ก^{๔๐๒}ระ^{๔๐๓}จ^{๔๐๔}าง^{๔๐๕}ค^{๔๐๖}อ^{๔๐๗}ไป

ข. ก^{๔๐๘}า^{๔๐๙}ร^{๔๑๐}ท^{๔๑๑}ร^{๔๑๒}ว^{๔๑๓}แ^{๔๑๔}ล^{๔๑๕}แ^{๔๑๖}ก^{๔๑๗}า^{๔๑๘}ร^{๔๑๙}แ^{๔๒๐}ก^{๔๒๑}ไ^{๔๒๒}ซ^{๔๒๓}ร^{๔๒๔}าง^{๔๒๕}ก^{๔๒๖}ฎ^{๔๒๗}ห^{๔๒๘}า^{๔๒๙}ย^{๔๓๐}

เพ^{๔๓๑}ื่อ^{๔๓๒}ใ^{๔๓๓}ห^{๔๓๔}ั^{๔๓๕}ป^{๔๓๖}ระ^{๔๓๗}ม^{๔๓๘}ว^{๔๓๙}ล^{๔๔๐}ก^{๔๔๑}ฎ^{๔๔๒}ห^{๔๔๓}า^{๔๔๔}ย^{๔๔๕}อา^{๔๔๖}ญ^{๔๔๗}า^{๔๔๘}มี^{๔๔๙}ข^{๔๕๐}อบ^{๔๕๑}ก^{๔๕๒}พ^{๔๕๓}ร^{๔๕๔}อ^{๔๕๕}ง^{๔๕๖}น^{๔๕๗}อ^{๔๕๘}ย^{๔๕๙}ที่^{๔๖๐}ส^{๔๖๑}ุด^{๔๖๒} น^{๔๖๓}าย^{๔๖๔}ป^{๔๖๕}า^{๔๖๖}ก^{๔๖๗}
จ^{๔๖๘}ึง^{๔๖๙}ใ^{๔๗๐}ค^{๔๗๑}า^{๔๗๒}ร^{๔๗๓}า^{๔๗๔}บ^{๔๗๕}ม^{๔๗๖}ิ^{๔๗๗}ง^{๔๗๘}ค^{๔๗๙}ม^{๔๘๐}ท^{๔๘๑}ุ^{๔๘๒}ล^{๔๘๓}เ^{๔๘๔}ส^{๔๘๕}น^{๔๘๖}อ^{๔๘๗}ใ^{๔๘๘}ห^{๔๘๙}ั^{๔๙๐}ท^{๔๙๑}ร^{๔๙๒}ง^{๔๙๓} จ^{๔๙๔}ัด^{๔๙๕}ค^{๔๙๖}ั้ง^{๔๙๗}ค^{๔๙๘}ณะ^{๔๙๙}ก^{๕๐๐}ร^{๕๐๑}ร^{๕๐๒}ม^{๕๐๓}ก^{๕๐๔}า^{๕๐๕}ร^{๕๐๖}เ^{๕๐๗}ท^{๕๐๘}ร^{๕๐๙}ง^{๕๑๐}ค^{๕๑๑}ณ^{๕๑๒}ว^{๕๑๓}ค^{๕๑๔}ณ^{๕๑๕}ว^{๕๑๖}ุ^{๕๑๗}ต^{๕๑๘}ิ^{๕๑๙}ง^{๕๒๐} เพ^{๕๒๑}ื่อ^{๕๒๒}พ^{๕๒๓}ิ^{๕๒๔}จ^{๕๒๕}าร^{๕๒๖}ณ^{๕๒๗}า
แ^{๕๒๘}ก^{๕๒๙}ไ^{๕๓๐}ซ^{๕๓๑}ร^{๕๓๒}าง^{๕๓๓}ก^{๕๓๔}ฎ^{๕๓๕}ห^{๕๓๖}า^{๕๓๗}ย^{๕๓๘}อา^{๕๓๙}ญ^{๕๔๐}า^{๕๔๑}อ^{๕๔๒}ีก^{๕๔๓}ท^{๕๔๔}น^{๕๔๕}ห^{๕๔๖}น^{๕๔๗}ึง^{๕๔๘}ก^{๕๔๙}อน^{๕๕๐}จะ^{๕๕๑}ป^{๕๕๒}ระ^{๕๕๓}ก^{๕๕๔}า^{๕๕๕}ศ^{๕๕๖}า^{๕๕๗}ใ^{๕๕๘}ช^{๕๕๙}ก^{๕๖๐}ฎ^{๕๖๑}ห^{๕๖๒}า^{๕๖๓}ย^{๕๖๔} ก^{๕๖๕}ั^{๕๖๖}ง^{๕๖๗}น^{๕๖๘}ใ^{๕๖๙}น^{๕๗๐}เ^{๕๗๑}ก^{๕๗๒}เ^{๕๗๓}ื่อ^{๕๗๔}
ร^{๕๗๕}ั^{๕๗๖}น^{๕๗๗}ว^{๕๗๘}ค^{๕๗๙}ม^{๕๘๐} พ^{๕๘๑}.ศ^{๕๘๒}. ๒๔๔๘ พ^{๕๘๓}ระ^{๕๘๔}บ^{๕๘๕}า^{๕๘๖}ท^{๕๘๗}ส^{๕๘๘}ม^{๕๘๙}เ^{๕๙๐}ก^{๕๙๑}เ^{๕๙๒}็^{๕๙๓}จ^{๕๙๔}พระ^{๕๙๕}จุ^{๕๙๖}ล^{๕๙๗}จ^{๕๙๘}อม^{๕๙๙}เ^{๖๐๐}ก^{๖๐๑}เ^{๖๐๒}ลา^{๖๐๓} เจ^{๖๐๔}า^{๖๐๕}อ^{๖๐๖}ย^{๖๐๗}ห^{๖๐๘}ั^{๖๐๙}ว^{๖๑๐}เ^{๖๑๑}
พ^{๖๑๒}ระ^{๖๑๓}ก^{๖๑๔}ร^{๖๑๕}ุ^{๖๑๖}ณ^{๖๑๗}า^{๖๑๘}ไป^{๖๑๙}ร^{๖๒๐}ค^{๖๒๑}เ^{๖๒๒}ลา^{๖๒๓} ฯ ใ^{๖๒๔}ห^{๖๒๕}ั^{๖๒๖}ค^{๖๒๗}ณะ^{๖๒๘}ก^{๖๒๙}ร^{๖๓๐}ร^{๖๓๑}ม^{๖๓๒}ก^{๖๓๓}า^{๖๓๔}ร^{๖๓๕}ุ^{๖๓๖}ง^{๖๓๗}ค^{๖๓๘}ร^{๖๓๙}ว^{๖๔๐}จ^{๖๔๑}แ^{๖๔๒}ก^{๖๔๓}า^{๖๔๔}ร^{๖๔๕}าง^{๖๔๖}ก^{๖๔๗}ฎ^{๖๔๘}ห^{๖๔๙}า^{๖๕๐}ย^{๖๕๑}อา^{๖๕๒}ญ^{๖๕๓}า^{๖๕๔}
ต^{๖๕๕}า^{๖๕๖}ม^{๖๕๗}ข^{๖๕๘}อ^{๖๕๙}เ^{๖๖๐}ส^{๖๖๑}น^{๖๖๒}อ^{๖๖๓}ของ^{๖๖๔}น^{๖๖๕}าย^{๖๖๖}ป^{๖๖๗}า^{๖๖๘}ก^{๖๖๙} ค^{๖๗๐}ณะ^{๖๗๑}ก^{๖๗๒}ร^{๖๗๓}ม^{๖๗๔}ก^{๖๗๕}า^{๖๗๖}ร^{๖๗๗}ุ^{๖๗๘}ค^{๖๗๙}นี้^{๖๘๐} ป^{๖๘๑}ระ^{๖๘๒}ก^{๖๘๓}อ^{๖๘๔}บ^{๖๘๕}ค^{๖๘๖}ว^{๖๘๗}ย^{๖๘๘} เ^{๖๘๙}ส^{๖๙๐}น^{๖๙๑}า^{๖๙๒}บ^{๖๙๓}ค^{๖๙๔}ิ^{๖๙๕}ง^{๖๙๖}ผู้^{๖๙๗}ใ^{๖๙๘}ห^{๖๙๙}ย^{๗๐๐}
ผู้^{๗๐๑}ท^{๗๐๒}ร^{๗๐๓}ง^{๗๐๔}ค^{๗๐๕}ณ^{๗๐๖}ว^{๗๐๗}ุ^{๗๐๘}ต^{๗๐๙}ิ^{๗๑๐} ๔ พ^{๗๑๑}ระ^{๗๑๒}อ^{๗๑๓}ง^{๗๑๔}ค^{๗๑๕} ค^{๗๑๖}ือ

พ^{๗๑๗}ระ^{๗๑๘}เจ^{๗๑๙}า^{๗๒๐}น^{๗๒๑}อ^{๗๒๒}ย^{๗๒๓}า^{๗๒๔}เช^{๗๒๕}อ ก^{๗๒๖}ร^{๗๒๗}ม^{๗๒๘}ห^{๗๒๙}ล^{๗๓๐}ว^{๗๓๑}ง^{๗๓๒}ค^{๗๓๓}ำ^{๗๓๔}ร^{๗๓๕}าง^{๗๓๖}ร^{๗๓๗}า^{๗๓๘}ณ^{๗๓๙}า^{๗๔๐}ภ^{๗๔๑}า^{๗๔๒}พ เ^{๗๔๓}ส^{๗๔๔}น^{๗๔๕}า^{๗๔๖}บ^{๗๔๗}ค^{๗๔๘}ี
ก^{๗๔๙}ระ^{๗๕๐}ท^{๗๕๑}ร^{๗๕๒}ว^{๗๕๓}ต^{๗๕๔}าง^{๗๕๕}ป^{๗๕๖}ระ^{๗๕๗}เท^{๗๕๘}ศ^{๗๕๙}

พ^{๗๕๑}ระ^{๗๕๒}เจ^{๗๕๓}า^{๗๕๔}น^{๗๕๕}อ^{๗๕๖}ย^{๗๕๗}า^{๗๕๘}เช^{๗๕๙}อ ก^{๗๖๐}ร^{๗๖๑}ม^{๗๖๒}ห^{๗๖๓}ล^{๗๖๔}ว^{๗๖๕}ง^{๗๖๖}เ^{๗๖๗}ว^{๗๖๘}ง^{๗๖๙}ห^{๗๗๐}ั^{๗๗๑}ว^{๗๗๒}โร^{๗๗๓}ป^{๗๗๔}ระ^{๗๗๕}ก^{๗๗๖}า^{๗๗๗}ร^{๗๗๘} เ^{๗๗๙}ส^{๗๘๐}น^{๗๘๑}า^{๗๘๒}บ^{๗๘๓}ค^{๗๘๔}ี
ก^{๗๘๕}ระ^{๗๘๖}ท^{๗๘๗}ร^{๗๘๘}ว^{๗๘๙}ต^{๗๙๐}าง^{๗๙๑}ป^{๗๙๒}ระ^{๗๙๓}เท^{๗๙๔}ศ^{๗๙๕}

พ^{๗๙๗}ระ^{๗๙๘}เจ^{๗๙๙}า^{๘๐๐}น^{๘๐๑}อ^{๘๐๒}ย^{๘๐๓}า^{๘๐๔}เช^{๘๐๕}อ ก^{๘๐๖}ร^{๘๐๗}ม^{๘๐๘}ห^{๘๐๙}ล^{๘๑๐}ว^{๘๑๑}ง^{๘๑๒}น^{๘๑๓}เ^{๘๑๔}ร^{๘๑๕}ว^{๘๑๖}ง^{๘๑๗}น^{๘๑๘}เร^{๘๑๙}ศ^{๘๒๐}ว^{๘๒๑}ร^{๘๒๒}ก^{๘๒๓}ุ^{๘๒๔}ท^{๘๒๕} เ^{๘๒๖}ส^{๘๒๗}น^{๘๒๘}า^{๘๒๙}บ^{๘๓๐}ค^{๘๓๑}ิ^{๘๓๒}ง^{๘๓๓}ผู้^{๘๓๔}ใ^{๘๓๕}ห^{๘๓๖}ย^{๘๓๗}
น^{๘๓๘}ค^{๘๓๙}ร^{๘๔๐}บ^{๘๔๑}าล

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดี กระทรวง
ยุติธรรม(๑)

คณะกรรมการชั้นสูงชุดนี้มีหน้าที่ตรวจร่างกฎหมายอาญาและวินิจัย
กฎหมายเป็นชั้นสุดท้าย ก่อนทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในตอนแรกนายปลาคองการให้คณะกรรมการชั้นสูงนี้ประชุมต่างหาก และ
นายปลาคูจะมาอธิบายขอความในกฎหมายให้แจ่มแจ้ง เฉพาะพระองค์ในตอนหลัง
แต่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงพิจารณาว่ากรรมการทุกท่านเป็นเสนาบดีมี
หน้าที่การงานประจำต้องทำมากอยู่แล้ว ควรให้คณะกรรมการพิจารณาเฉพาะ
ข้อขัดข้องที่เป็นปัญหาโต้แย้งในกฎหมาย และเมื่อประกาศประมวลกฎหมาย
แล้ว ควรให้รอการใช้กฎหมายอย่างน้อย ๑ ปี เพื่อให้เวลาผู้พิพากษาได้
มีเวลาศึกษาเข้าใจกฎหมายก่อน

คณะกรรมการชั้นสูงได้เริ่มลงมือประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๖
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๘๐๒) เพื่อจะได้เร่งให้ประมวลกฎหมาย
อาญาเสร็จทันเวลาที่เสด็จกลับจากประพาสทวีปยุโรปตามที่ทรงพระราชปรารภ
ไว้ ที่ประชุมได้ตกลงกันว่าควรตรวจร่างกฎหมายภาษาอังกฤษให้เรียบร้อย
ก่อน แล้วจึงให้แปลเป็นภาษาไทย ในการตรวจร่างกฎหมายนี้ ที่ประชุม
อนุญาตให้กรรมการเอาร่างกฎหมายไปอ่านพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมคัตถอนได้
และนายปลาคูจะได้กำหนดวันที่จะไปหากรรมการแต่ละพระองค์เพื่อขอ
สงสัย ความตอโนใจในกฎหมายที่เป็นปัญหามาก จึงนำเข้ามาชี้ขาดกันใน
ที่ประชุมคณะกรรมการชั้นสูงตรวจกฎหมายอาญา^๒

(๑) พระองค์เสด็จไปยุโรปทรงตั้งให้นายมาเซาและนายแบล็กที่
ปรึกษากฎหมายกระทรวงยุติธรรมมาเข้าประชุมแทน

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร รายงานประชุมกรรมการ
ตรวจกฎหมายปีแนลโคต เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ ร ๕ ย ๒๓/๕

ในระหว่างการตรวจชำระร่างกฎหมายอาญานี้ กระทรวงต่าง ๆ ที่ได้รับร่างประมวลกฎหมายอาญาไปเมื่อครั้งร่างเสร็จใหม่ ๆ ได้ส่งปัญหาให้คณะกรรมการชั้นสูงพิจารณาควย เช่น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงวัง ทรงขอพระทัยเกรงว่าประมวลกฎหมายอาญาจะลบล้างกฎหมายที่ยอมรับบาล คณะกรรมการชั้นสูงได้ให้พระยาจักรีปานีสรีศีลวิสุทธิ์ (ลออ ไกรฤกษ์) ชี้แจงไปว่า กฎหมายลักษณะอาญานี้ไม่ลบล้างกฎหมายที่ยอมรับบาล กฎหมายพระสงฆ์ และกฎหมายทหาร^๑ และกรมไปรษณีย์เกรงว่าหากใช้กฎหมายลักษณะอาญาจะเกิดความลำบากในการฟ้องร้องคนในบังคับต่างประเทศ เพราะกฎหมายไปรษณีย์เดิมทุกประเทศรับรองแต่กฎหมายลักษณะอาญานี้ต่างประเทศยังไม่รับรอง นายปาคูไค์เสนอให้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยให้รัฐบาลออกประกาศว่ากฎหมายไปรษณีย์ยังคงใช้บังคับกับคนต่างประเทศอยู่ แมว่าประเทศไทยจะใช้กฎหมายลักษณะอาญาแล้วก็ตาม^๒

ค. การแปลและพิมพ์ประมวลกฎหมาย

การตรวจร่างกฎหมายอาญาได้เสร็จในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๕

(ค.ศ. ๑๙๐๒) งานขั้นต่อไป คือ การส่งร่างกฎหมายที่เป็นภาษาอังกฤษไปแปลเป็นภาษาไทย ในการแปลร่างกฎหมายนี้ต้องอาศัยความรู้ความสามารถในเชิงภาษาเป็นอย่างมาก คือ ผู้แปลต้องมีความรู้ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย

^๑ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ร ๓ บ ๒๓/๓ หนังสือพระยาจักรีปานีสรีศีลวิสุทธิ์

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ร ข บ ๒๓/๕ รายงานการประชุมกรรมการตรวจร่างกฎหมายปิแนลโค็ค ครั้งที่ ๓

เป็นอย่างดี เพื่อจะได้แปลร่างกฎหมายเป็นภาษาไทยให้ถูกต้อง กระชั้น
 รัชกุม และตรงกับความหมายเดิม เพื่อให้งานแปลร่างกฎหมายถูกต้องอย่าง
 สมบูรณ์ คณะกรรมการชั้นสูงได้ขอให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 แต่งตั้งพระเจ้าอนงยาเชอ กรมขุนศิริวิชัยสังกาส พระยาประชาภิจักรจักร
 (แหม บุนนาค) พระปรีรักษ์จตุรงค์ เป็นกรรมการตรวจแก้ไขภาษาไทย
 ในประมวลกฎหมายอาญา

งานแปลร่างกฎหมายเป็นภาษาไทยเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐
 (ค.ศ. ๑๙๐๗) งานขั้นต่อไปได้แก่การพิมพ์กฎหมายเพื่อประกาศใช้ ในการ
 พิมพ์ประมวลกฎหมาย คณะกรรมการร่างกฎหมายได้ตกลงให้พิมพ์เป็น ๓
 ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส การที่พิมพ์เป็น
 ภาษาอังกฤษก็เพื่อให้ชาวต่างประเทศสามารถเข้าใจกฎหมายไทยได้
 เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ชาวต่างประเทศเข้าใจได้มากที่สุด ส่วน
 ภาษาฝรั่งเศสนั้นเป็นภาษาที่นิยมใช้มากในวงการกฎหมาย เพราะประเทศ
 ฝรั่งเศสเป็นประเทศแบบฉบับประเทศหนึ่งของประเทศที่ใช้ระบบประมวล
 กฎหมาย ดังนั้นการพิมพ์กฎหมายไทยเป็นภาษาฝรั่งเศสจึงเป็นการแสดง
 ถึงความก้าวหน้าของระบบกฎหมายไทยให้ทุกประเทศได้รับทราบด้วย

ในตอนแรกของการพิมพ์กฎหมายเป็นภาษาต่างประเทศ เจ้าพระยา
 ยมราช (ปั้น สุขุม) เสนาบดีกระทรวงนครบาล ได้ให้พิมพ์กฎหมายเป็น
 ภาษาจีนด้วย เนื่องจากเห็นว่ามิชววจินเป็นจำนวนมากในประเทศไทย
 เจ้าพระยายมราชไ้ว่าจ้างชาวจีน ชื่อนายโชเทียนจือ ให้แปลกฎหมาย
 ลักษณะอาญาเป็นภาษาจีน แต่มีทันได้แปลเสร็จ เจ้าพระยายมราชได้สั่ง

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวง
 ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข บ ๒ ข/๘๘ บันทึกความเห็นนายปาคุ
 เรื่องการร่างกฎหมายอาญา

ล้มเลิกการแปล เพราะเห็นว่าจะทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นภายหลัง ถ้าทาง
 ราชการรับรองการพิมพ์กฎหมายเป็นภาษาจีนต่อไปจะกลายเป็นธรรมเนียม
 ว่า เมื่อจะออกพระราชบัญญัติหรือกฎหมายใหม่ ก็ต้องพิมพ์เป็นภาษาจีนด้วย
 เพราะชาวจีนจะอ้างได้ว่าไม่เข้าใจภาษาไทย เจ้าพระยาบวรราชจึงได้เลิก
 การพิมพ์กฎหมายเป็นภาษาจีนอย่างเป็นทางการปล่อยให้ชาวจีนจัดพิมพ์เป็น
 เรื่องส่วนบุคคล เพื่อจะได้ไม่ก่อปัญหาขึ้นภายหลัง^๑

ง. การประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา

ในที่สุดประมวลกฎหมายอาญาได้สำเร็จเรียบร้อย และนำขึ้น
ทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อเสด็จกลับ
พระนครใน พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) พระองค์ทรงตรวจแก้ไขด้วย
พระองค์อีกคนหนึ่ง หลังจากที่ได้ทรงปรึกษากับรัฐมนตรีสภาแล้ว ได้โปรด
เกล้าฯ ให้ประกาศใช้เป็นประมวลกฎหมายอาญาในวันที่ ๑๕ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) กฎหมายลักษณะอาญาเป็นประมวลกฎหมาย
ฉบับแรกของประเทศไทยอันเป็นการยกระดับประเทศขึ้นสู่ระดับอารยประเทศ
กล่าวได้ว่า วันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศใช้
กฎหมายลักษณะอาญาเป็นวันสำคัญในประวัติศาสตร์การทำงานของกระทรวง
ยุติธรรม^๒

^๑กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวง
 ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ย ๒๓/๗ หนังสือ เจ้าพระยาบวรราช
 กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^๒กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวง
 ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ย ๒๓/๕ หนังสือ นายเจมส์ เวสต์เตนการ์ด

(James Westengaard) ถึงกรมหลวงเทเวศร์วังหลวงโรประการ

กฎหมายลักษณะอาญานั้นนับว่าเป็นประมวลกฎหมายอาญาที่ทันสมัยยิ่ง
 ในขณะนั้น เพราะได้นำหลักกฎหมายอาญาอันเป็นที่นิยมอยู่ในประเทศต่าง ๆ
 ขณะนั้นมาพิจารณาคัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของบ้านเมืองไทย แนว
 ความคิดในเรื่องการกระทำผิดและความรับผิดชอบของบุคคลได้เปลี่ยนแปลง
 ไปจากเดิมมาก โทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาใหม่นี้มีเพียง ๖ สถาน
 คือ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ให้อยู่ภายในเขตอันมีกำหนด รับทรัพย์สิน และ
 เรียกประกันทัณฑ์บน หลักเกณฑ์การลงโทษดำเนินไปตามประเทศในภาคพื้น
 ทวีปยุโรป คือ มีการลงโทษผู้สมรู้ร่วมคิดกระทำผิด กำหนดอัตราโทษขั้นสูง
 และขั้นต่ำ เหตุลดหย่อนผ่อนโทษและเพิ่มโทษ การลงโทษผู้กระทำผิดหลาย
 ครั้งโดยไม่ทราบจำ การลงโทษผู้กระทำความผิดที่ยังเป็นผูเยาวย นอกจากนี้
 นี้ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญานี้คือ มีแนวความ
 คิดที่แยกลักษณะ คดีแพ่งออกจากคดีอาญาโดยเด็ด ซึ่งในกฎหมายเดิมยัง
 ประปนกันอยู่^๑

กฎหมายลักษณะอาญานับนี้มีบทบัญญัติทั้งสิ้น ๓๔๐ มาตรา เมื่อ
 เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญาของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส
 เยอรมันนี ญี่ปุ่น อินเดียนแล้ว เห็นได้ว่ากฎหมายลักษณะอาญาของไทยมี
 บทบัญญัติทั้งสิ้น กระทัดรัด เข้าใจง่าย สะดวกแก่การใช้มากกว่า มีขอบครอบ
 ครอบกว่าประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีประมวลกฎหมายอาญา
 ก่อนไทย^๒ แม้ว่าญี่ปุ่นได้จ้างนักกฎหมายฝรั่งเศสมาทำการร่างกฎหมาย เช่น

^๑กระทรวงยุติธรรม, วัฒนธรรมทางการศาล, (พระนคร: โรงพิมพ์
 ตีรณสาร, ๒๔๕๓), หน้า ๑๕.

^๒กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม
 รัชกาลที่ ๕ หมายเลข บ ๒ ข๑/๔๕ บันทึกเรื่องการร่างกฎหมายของนายปาดู

นายบัวของนาค (Boissonade) ก็ตาม ประมวลกฎหมายอาญาของ ประเทศญี่ปุ่นยังมีขอบกพรองจนทำให้ประเทศญี่ปุ่นต้องร่าง ประมวลกฎหมาย อาญาใหม่ ขอบกพรองดังกล่าวได้แก่ เรื่องการกำหนดโทษชาวต่างประเทศ ที่อยู่นอกประเทศญี่ปุ่นซึ่งทำความผิดอันเป็นอันตรายต่อประเทศญี่ปุ่น เช่น คดีประทุษร้ายต่อประมุขของประเทศและรัฐบาล การปลอมแปลงเงินตรา และอากรแสตมป์ เป็นต้น ในตอนแรกร่างประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น มิได้คำนึงถึงปัญหานี้ เพราะต้องการให้มีประมวลกฎหมายอาญาในเร็ววัน เพื่อจะได้หลุดพ้นจากพันธะแห่งสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ครั้นเมื่อไคยกเล็ก สิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สำเร็จแล้ว ปัญหาเหล่านี้ได้ปรากฏขึ้นอย่าง ชัดเจน และสร้างความยุ่งยากให้แก่รัฐบาล จนประเทศญี่ปุ่นต้องร่าง ประมวลกฎหมายอาญาขึ้นใหม่ แต่ประเทศไทยไม่ประสบปัญหาเช่นนี้ นับได้ว่าประเทศกฎหมายลักษณะอาญาของไทยทำขึ้นด้วยความรอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วนเป็นอย่างยิ่ง^๑ ถึงปรากฏว่า กฎหมายลักษณะอาญานับนี้ ได้ใช้บังคับมาเกือบ ๕๐ ปี และได้ยกเลิกใช้เมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมาย อาญานับปัจจุบันใน พ.ศ. ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๖)

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม และกฎหมาย
สำคัญบางฉบับ

สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๕๐
(ค.ศ. ๑๙๐๗) และระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๕๒

^๑กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม
รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ย ๒๓/๗ หนังสือของนายมาเซา กราบบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(ค.ศ. ๑๕๐๕) ได้ระบุไว้ว่าประเทศไทยจะได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตคือน
 อย่างบริบูรณ์เมื่อประเทศไทยมีประมวลกฎหมายครอบครัวบริบูรณ์ คือ ประมวล
 กฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
 ความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และพระธรรมนูญศาล
 ยุติธรรม ทั้งนี้ ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕) ขณะที่มีการตรวจร่าง
 ประมวลกฎหมายอาญาครั้งสุดท้ายโดยคณะกรรมการเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ก่อนที่จะ
 จะทูลเกล้าให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยนั้น ก็ได้
 มีการร่างพระราชบัญญัติสำคัญอีก ๒ ฉบับ คือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
 ความแพ่ง และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เล่าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ตั้งคณะกรรมการขึ้น ๑ ชุด เพื่อทำหน้าที่ร่าง
 กฎหมายดังกล่าวนี้ คณะกรรมการชุดนี้มีกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดี
 กระทรวงยุติธรรม ทรงเป็นประธาน^(๑) การที่คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่
 ร่างพระราชบัญญัติเพื่อใช้ไปพลางก่อน มิได้ร่างประมวลกฎหมายก็เพราะ
 การร่างประมวลกฎหมายดังกล่าวนี้กินเวลานานมาก ไม่ทันต่อความเจริญ
 ของประเทศซึ่งขณะนั้นต้องการให้มีวิธีพิจารณารรคดีแบบประเทศตะวันตก
 โดยเร็ว นอกจากนี้การบัญญัติกฎหมายเพื่อใช้ไปพลางก่อน ยังเป็นการหยั่ง
 คูลข้อดีและข้อเสียของการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายเดิมมาเป็นระบบประมวล
 กฎหมายอีกด้วย ในกรณีที่มีข้อบกพร่องจะได้ทำการแก้ไขได้สะดวกกว่าที่จะ

(๑) กรรมการประกอบด้วย กรมขุนศิริราชสังกาศ เจ้าพระยามหิธร
 (ลออ ไกรฤกษ์) พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ม บุนนาค) พระยาธรรม
 สารเวทย์ (ทองดี ธรรมศักดิ์) พระยาศรีสังกร (ตาด จารุรัตน์) เจ้า
 พระยาพิชัยญาติ (ตัน บุนนาค) พระยานเรนดิบัญญัติชากิจ (ดิศ เศรษฐบุตร์)
 ขุนหลวงพระยาไกรสี (เทียม บุนนาค) พระยาธรรมศาสตร์นาถประนัย
 (จุย สุวรรณทัต) มีสเตอร์ แบล็ก มีสเตอร์วิลเลียม อัลเฟรด คิลเลเก
 และขุนโกลชากร

ไปแก้ไข้เมื่อเป็นประมวลกฎหมายแล้ว เพราะการปล่อยให้กฎหมายบกพร่องโดยไม่แก้ไข้ นั้น มักเป็นเหตุให้เกิดการแก่งแย่งขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ และตุลาการแทบทุกประเทศ^๑ เพื่อมิให้เกิดข้อบกพร่องอันนำมาซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ ชุน โภชการ ซึ่งเป็นทนายความและไม่ได้รับราชการในกระทรวงยุติธรรม เข้าร่วมเป็นกรรมการร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย เพื่อให้ทนายความซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องการว่าความในศาล ได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นในระเบียบวิธีพิจารณาความของศาล

ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญานั้น ได้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ อยู่แล้ว ในตอนต้นรัชกาลดั่งนั้น ในคราวนี้จึงเพียงแต่เพิ่มเติมแก้ไข้ให้ดีกว่าเดิม โดยออกพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. ๑๒๖ ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความแพ่ง และพระธรรมนูญศาลยุติธรรมนั้นยังไม่มี จึงจำเป็นต้องร่างขึ้น คณะกรรมการดังกล่าวได้ร่างและตรวจร่าง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง และพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเสร็จในปีเดียวกับที่ประมวลกฎหมายลักษณะอาญาเสร็จนั่นเอง ในการร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งนั้นอาศัยหลักกฎหมายอังกฤษ และอาศัยหลักในระบบการศาลฝรั่งเศสในการร่างพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ร่างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งและพระธรรมนูญศาลยุติธรรมนี้ แสดงให้เห็นถึงพระราชโบายที่จะปรับปรุงการศาลยุติธรรม อันจะเป็นทางให้เลิกศาลกงสุล

^๑ หยุด แสงอุทัย "การร่างกฎหมายในประเทศไทย" "หนังสืองานฉลองครบรอบ ๕๐ ปี ของเนติบัณฑิตยสภา (พระนคร: โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, ๒๕๐๗), หน้า ๑๐๒.

เพราะการปรับปรุงการศาลยุติธรรมให้ทันสมัยนั้น จำเป็นต้องมีกฎหมายว่าด้วย
วิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง และพระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรม

หลังจากที่ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญาใน พ.ศ. ๒๔๕๑
(ค.ศ. ๑๙๐๘) แล้ว งานร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึง เริ่มขึ้น
โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ
ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้นซึ่ง ประกอบด้วยสมาชิกชุดเดียวกับ
คณะกรรมการร่างกฎหมายอาญานั้นเอง คณะกรรมการชุดนี้ได้ออกกฎหมาย
เพียงเล็กน้อย ก็สิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ครั้นนั้นงานร่าง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้เริ่มทำอย่างจริงจังในรัชกาลพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่มีการ
ร่างประมวลกฎหมายต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีการตรากฎหมายสาขาอื่น ๆ
ขึ้นใช้ตามความจำเป็นของบ้านเมือง ขณะนั้นอีกด้วย กฎหมายฉบับสำคัญที่ตรา
ขึ้นใช้ได้แก่ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ พระราชบัญญัติ
กรรมสิทธิ์ผู้เช่าหนังสือ ร.ศ. ๑๒๐ พระราชบัญญัติแปลงชาติ ร.ศ. ๑๒๐
พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. ๑๒๗ เป็นต้น กฎหมายแต่ละฉบับนี้ร่างขึ้น
ตามหลักกฎหมายตะวันตกซึ่งคัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองไทย

กฎหมายสำคัญอีกฉบับหนึ่งในรัชกาลของพระองค์ได้แก่ กฎหมายว่าด้วย
การเลิกทาส ทาสเป็นสิ่งที่มิอยู่ในประเพณีไทยนานมาแล้ว จึงเห็นได้ว่า
พระธรรมศาสตร์ได้มีบัญญัติเรื่องทาสไว้ด้วย ครั้นการที่พระองค์ทรงเลิก
ทาส ทรงออกกฎหมายล้มล้างหลักพระธรรมศาสตร์อันเป็นกฎหมายเก่าแก่นั้น
จึงเป็นสิ่งใหม่แห่งวงการกฎหมายไทย กฎหมายที่ว่าด้วยการเลิกทาสนั้นมี
หลายฉบับด้วยกัน เช่น พระราชบัญญัติพิทักษ์กระเชียรอายุลูกทาสลูกไทย
ประกาศกระเชียรอายุลูกทาสลูกไทย พระราชบัญญัติลักษณะทาสมณฑล
ตะวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ. ๑๑๙ พระราชบัญญัติลดค่าตัวทาสในมณฑลบูรพา

พระ ราชบัญญัติทาสรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๔^๑ เป็นต้น เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เลิกทาสไค้สิ้นเชิง ด้วยความ ละมุนละม่อม โดยการออกกฎหมายและพระ ราชบัญญัติที่ว่าด้วยทาสที่ละฉบับ ซึ่ง เท้ากับเป็นการปฏิรูปสังคมไทยโดยทางกฎหมายอีกส่วนหนึ่งด้วย

การสร้างนักกฎหมายไทย

การปฏิรูปกฎหมายในรัชกาลที่ ๕ มิได้ดำเนินไปเฉพาะการแก้ไข ค้าบทกฎหมายแต่อย่าง เดียว การสร้างนักกฎหมายยังเป็นงานสำคัญอีกอย่าง หนึ่งด้วย เพราะการมีประมวลกฎหมายที่ทันสมัย แต่ขาดการใช้ อย่าง มี ประสิทธิภาพ ก็เหมือนกับประมวลกฎหมายนั้นเป็นหมัน รัฐบาลต่างประเทศ อาจพอใจการมีประมวลกฎหมายของไทย แต่ยังไม่แน่ใจว่านักกฎหมายไทย จะใช้กฎหมายนั้นในลักษณะเช่นใด ประเด็นหลังนี้เองทำให้รัฐบาลต่าง ประเทศยังไม่ยอมให้ชาวต่างประเทศขึ้นศาลไทย^๒ พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีถึงความจำเป็นในการผลิตนักกฎหมาย เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นความคิดในเรื่องสร้างโรงเรียนกฎหมายนี้จึง เป็นผลสืบ เนื่องมาจากความคิดที่จะเลิกศาลกงสุลด้วย เจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกุลกิจ (Rolin Jacquemays) ได้ถวายความคิดเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวให้ทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายเพื่อผลิตนักกฎหมายและจัดการ

^๑วิชัย เสวะมาศย์, การเลิกทาสในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (พระนคร: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร, ๒๕๐๘),

^๒กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ร ๖ ย ๒/๗ บันทึกของนายปากู เสนอหม่อมเจ้าจรรุญศักร์ กฤดากร เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ยุคิธรรมให้ดีขึ้น แต่ขณะนั้นยังไม่มีคนที่จัดการตั้งโรงเรียนกฎหมายได้^๑ ในระยะนั้นปัญหาขาดแคลนนักกฎหมายตามศาลในพระนครและหัวเมืองก็มี อยู่เรื่อย ๆ^๒ เมื่อไม่มีนักกฎหมายไทยพอกับความต้องการ ก็จำเป็นต้องจ้างผู้ต้องจ้างนักกฎหมายต่างประเทศ การมีนักกฎหมายต่างประเทศในศาลไทย เป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาของรัฐบาลไทยนัก ดังนั้นทางรัฐบาลจึงพยายามหาทางผลิตนักกฎหมายให้เข้าทำงานแทนนักกฎหมายต่างประเทศโดยเร็วที่สุด แต่ ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่ายังหาบุคคลจัดการตั้งโรงเรียนกฎหมายไม่ได้ พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรอไปจนกระทั่งพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงสำเร็จการศึกษาวิชากฎหมายได้ปริญญา บี.เอ. จากมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด และได้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง ยุติธรรม ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๘๙๕) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงมอบงานด้านจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายให้เป็นหน้าที่ของกรมหมื่นราชบุรี ดิเรกฤทธิ์ พระองค์ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นที่กระทรวงยุติธรรม ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗)

โรงเรียนกฎหมายที่จัดตั้งขึ้นในตอนนั้นเป็นโรงเรียนกึ่งราชการ คล้ายกับหอพระสมุดสำหรับพระนครในสมัยนั้น เจ้าหน้าที่ดำเนินการของ โรงเรียนเรียกว่า กรมสัมปาติก ซึ่งประกอบด้วย สภานายก เลขานุการ เทรย์ญิก และผู้ช่วยอีก ๒ คน ระบบการศึกษาใช้ระบบอังกฤษ เพราะ

^๑ เรื่องของเจ้าพระยามหิธร ที่ระดึ้งงานพระราชนานเพลิงศพ เจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์), (พระนคร: โรงพิมพ์ตรีวิธสาร, ๒๔๘๘), หน้า ๕๑.

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวง ยุติธรรม รัชกาลที่ ๕ หมายเลข ย ๑/๑๘ คำกราบบถวายเป็นคัมพุทธกรมหลวง คำรงราชานุภาพ

ในสมัยนั้นวัฒนธรรมอังกฤษกำลังได้รับความนิยมในเมืองไทย และครูที่สอนก็ล้วนแต่สำเร็จการศึกษาจากกฎหมายมาจากประเทศอังกฤษทั้งสิ้น เช่น พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์^๑ พระยาประชาภิจักรจักร (แฉม บุนนาค) ขุนหลวงพระไกรสี (เปล่ง เวการะ)^(๑) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร และพระองค์เจ้าวัชรวิวงศ์ ในการสอนครั้งแรก ๆ นั้น กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงสอนด้วยพระองค์เอง ที่ห้องเสวย ซึ่งอยู่ติดกับห้องเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ตำราที่ทรงใช้สอนมี ๒ เล่ม ซึ่งภายหลังเรียกว่า กฎหมายราชบุรี ทางอาญาทรงใช้ประมวลกฎหมายอินเดียเป็นหลัก ทางพิจารณาสัญญาและประทุษร้ายส่วนแพ่งใช้ตำรากฎหมายอังกฤษ พระองค์ทรงให้เหตุผลในการนี้ไว้ว่า "เราจะพ่ายไปฝ่ายเดียวไม่เหลือวแลคูใครนั้นไม่ได้ ต้องเดินตามทางกฎหมายที่โลกนิยม"^๒

การสอบของโรงเรียนกฎหมายนั้นค่อนข้างยากมาก ข้อสอบนั้นคล้ายกับข้อสอบของโรงเรียนกฎหมายที่อังกฤษ และยังมีปัญหากฎหมายไทยรวมอยู่ด้วย การสอบไล่ครั้งแรกได้มีขึ้นในวันที่ ๒-๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) ณ สนามสอบศาลาการเปรียญวัดมหาธาตุ การสอบไล่นี้มีคณะกรรมการสอบไล่เป็นผู้ตัดสิน ซึ่งประกอบด้วยคนไทย และฝรั่ง คือ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระยาประชาภิจักรจักร ขุนหลวงพระไกรสี เจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกุลกิจ (Rolin Jacquemyns)

(๑) ผู้พิพากษาไทยคนแรกที่เรียนกฎหมายสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตจากอังกฤษ และเป็นอาจารย์สอนกฎหมายไทยให้แก่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ซึ่งเพิ่งสำเร็จการศึกษาจากอังกฤษ

^๒หลวงสารนิยประศาสน์ (ธัญญา ณ สงขลา), พัฒนาการศึกษา
กฎหมายในเมืองไทย, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๔๕๕), หน้า ๒๔.

และนายอาร์ เอ เกิกปาตริก (Kirkpatrick) จำนวนนักเรียนที่เรียนกฎหมายในรุ่นแรกมีประมาณ ๑๐๐ คน แต่นักเรียนที่สอบไล่ได้มีเพียง ๕ คนเท่านั้น ซึ่งทั้ง ๕ คนนี้ล้วนแต่เคยการทำงานในกระทรวงยุติธรรมมาแล้ว ซึ่งได้แก่

- ๑) นายลออ ไกรฤกษ์ ภายหลังเป็นเจ้าพระยามหิธร^(๑)
- ๒) นายไชยขรรค์ หุ้มแพร (เทียม บุนนาค) ภายหลังเป็นขุนหลวงพระยาไกรสีแล้วถูกถอด
- ๓) นายบุ สุวรรณศรี ภายหลังเป็นหลวงอรรถสารสิทธิกรรม
- ๔) นายถึก ภายหลังเป็นหลวงพิเทศยุติญาณ
- ๕) นายทองดี ชรรณศักดิ์ ภายหลังเป็นพระยาเจริญธรรมสารเวทย์วิเศษภักดี
- ๖) นายจำนงค์ อมาตยกุล ภายหลังเป็นพระยาเจริญราชไมตรี
- ๗) นายเสนอ งานประภาษ (สุหราย วัชรภักย์) ภายหลังเป็นพระยาพิจารณาปลุขามาตย
- ๘) นายโป คอมนตร์ ภายหลังเป็นพระยาพิพากษาสัตยาธิปไตย
- ๙) ขุนสุภาเทพ (เกา งามย์) ภายหลังเป็นพระยามหาวิจิตรมนตรี^๒

เห็นได้ว่าจำนวนผู้สอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตนั้นน้อยมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๘๙๗ - ๑๙๐๒) มีผู้สอบได้เพียง

(๑) เจ้าพระยามหิธรสอบไล่ ก.ม. ได้ชั้นที่ ๑ คะแนนสูงที่ ๑ ในปีที่ ๑ ของการสอบเป็นเนติบัณฑิต ท่านจึงได้รับยกย่องว่าเป็นเนติบัณฑิตหมายเลข ๑ ของประเทศไทยตั้งแต่นั้นมา

^๒ เรื่องของเจ้าพระยามหิธร หน้า ๕๕-๖

เนติบัณฑิตไทยรุ่นแรก พ.ศ. ๒๔๕๐

แถวนี้จากซ้ายไปขวา

๑. นายบุญ สุวรรณศรี ต่อมาเป็นหลวงอรรถสารสิทธิกรรม
๒. นายลออ ไกรฤกษ์ ต่อมาเป็นเจ้าพระยามหิธร
๓. นายไชยชรรค์ คุ้มแพร์ (เทียม นุนนาค) ต่อมาเป็นนายเทียม ไกรสี
๔. นายถึก ไม่ทรานนามสกุล ต่อมาเป็นหลวงนิเทศบุทธิฐาน

แถวนี้จากซ้ายไปขวา

๑. ชุนสุภาเทพ (เกา ภาวมัย) ต่อมาเป็นพระยามหาวิจิตรมนตรี
๒. นายจำนงค์ อมาตยกุล ต่อมาเป็นพระยาเจริญราชไมตรี
๓. นายเสนอ งานประกาศ (สุรราช วัชรภักย์) ต่อมาเป็นพระยาพิจารณาปฤชาม
๔. นายทองดี ชุมนศักดิ์ ต่อมาเป็น พระยาธรรมสารเวทย์
๕. นายโป้ คอมันตร์ ต่อมาเป็นพระยาพิภักชาสัตยาธิปไตย

๕๕ คนเท่านั้น คิดเฉลี่ยแล้วมีนักเรียนสอบไล่ได้ปีละ ๕ คนเท่านั้น ซึ่งมีจำนวนน้อยไม่พอกับความต้องการของกระทรวง นักเรียนกฎหมายที่สำเร็จไปจากโรงเรียนกฎหมาย ที่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงจัดตั้งขึ้นนี้ได้ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองในการปรับปรุงการยุติธรรมเป็นอันมาก เนติบัณฑิตรุ่นแรกของโรงเรียนกฎหมาย เช่น เจ้าพระยามหิธร ขุนหลวงพระยาไกรสี (เทียม บุณนาค) เป็นกำลังสำคัญที่ช่วยปรับปรุงโรงเรียนกฎหมายและศาลยุติธรรม เนติบัณฑิตรุ่นต่อ ๆ มาซึ่งเป็นผู้พิพากษาตามศาลในกรุงเทพฯและหัวเมือง หรือทำงานในกระทรวงยุติธรรม ต่างก็ได้เป็นกำลังในการพิจารณาความคดีและบริหารงานในกระทรวงตามแบบสมัยใหม่ อันเป็นการยกระดับกิจการศาลไทยให้ทันสมัยตามมาตรฐานตะวันตก อนึ่ง วิชากฎหมายได้รับความสนใจมากขึ้น มีนักเรียนเข้าศึกษากฎหมายมากขึ้นเป็นลำดับ จากปีแรกที่เปิดสอนมีนักเรียน ๑๐๐ คน พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๐) มี ๒๕๒ คน และ พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๙๐๑) มี ๓๗๕ คน^๑ จึงนับได้ว่าโรงเรียนกฎหมายได้ทำหน้าที่ผลิตนักกฎหมายได้ผลอย่างสมบูรณ์ สมดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงได้รับสมญาว่าเป็นบิดาแห่งโรงเรียนกฎหมายไทย เพราะนอกจากทรงสอนกฎหมายด้วยพระองค์เองแล้ว ยังทรงพระกรุณาห่วงใยนักเรียนกฎหมาย ทรงสนับสนุนการว่าความ นักเรียนคนใดไม่มีความจะว่า ก็ทรงให้ความแทนผู้ต้องหาในเรือนจำ ทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนกฎหมายได้รู้จักกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของประเทศ จึงทรงจัดงานเลี้ยงขึ้นในงานเฉลิมพระชนมพรรษา

^๑ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารกระทรวง

เพื่อแนะนำให้นักเรียนกฎหมายได้รู้จักกับบรรดาศาสดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทรงสิ้น
เปลื้องเป็นอันมาก^๑ พระองค์ทรงนิพนธ์ตำรากฎหมายไว้เป็นจำนวนมาก เช่น
กฎหมายราชบุรี คำอธิบายโคตอาญา พระราชบัญญัติในบัดจุบัน คำพิพากษา
กรรมการฎีกาบางเรื่อง และเล็กเซอร์กฎหมายที่คืน เป็นต้น ตำรากฎหมาย
ของพระองค์จัดว่าเป็นงานที่ละเอียดถี่ถ้วน และมีมาตรฐานสูงในวงการกฎหมาย
ผู้ประกอบอาชีพกฎหมายยึดถือหนังสือของพระองค์เป็นหลักในการดำเนินอาชีพ
ตลอดมา

โรงเรียนกฎหมายที่พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์
ทรงตั้งขึ้นนั้นยังมีได้มีฐานะเป็นโรงเรียนหลวงเพราะทางราชการมิได้รับรอง
เนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมาย เพียงแต่อนุญาตให้รับรองฎีกาได้เท่านั้น
แม้กระนั้นก็ตาม นักเรียนกฎหมายก็เป็นที่ต้องการของทุกหน่วยราชการ
ดังนั้นโรงเรียนกฎหมายในขณะนั้นจึงเป็นเสมือนแหล่งผลิตคนเข้ารับราชการ
ที่เชื่อถือได้อีกประการหนึ่ง โรงเรียนกฎหมายได้รับการยกฐานะให้เป็น
โรงเรียนหลวงขึ้นอยู่กับการทรงพระยุติธรรม ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและระเบียบของ
โรงเรียนใหม่อีกด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับระบบกฎหมายของประเทศ^๒

การสถาปนาโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เท่ากับเป็นการวางรากฐานการศึกษา
วิชานิติศาสตร์ในประเทศไทยให้เป็นปึกแผ่นสืบมาจนทุกวันนี้

^๑เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

^๒กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงยุติธรรม
รัชกาลที่ ๖ หมายเลข ร ๖ ย๑/๑ พระบรมราชโองการให้โรงเรียนกฎหมาย
เดิมเป็นโรงเรียนหลวง

จะเห็นได้ว่าในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระบบกฎหมายไทยได้รับการปฏิรูปโดยสิ้นเชิง และงานปฏิรูประบบกฎหมาย ในรัชกาลของพระองค์นี้เป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายใน รัชกาลต่อมา ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งขณะนั้นเรียกว่ากฎหมายลักษณะอาญา เป็นงานร่างกฎหมายชิ้นเอกและสำคัญในรัชสมัยของพระองค์ ประมวลกฎหมาย ฉบับนี้ได้ใช้เรื่อยมาเป็นเวลานาน เกือบถึงศตวรรษ จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๕ (ค.ศ. ๑๙๔๒) จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญานี้ หลังจากกฎหมาย ลักษณะอาญาเสร็จเรียบร้อยแล้ว งานร่างกฎหมายฉบับอื่น ๆ ได้ดำเนินต่อมา อย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งนี้เพื่อให้บรรดาเป้าหมายแห่งการมีประมวลกฎหมายฉบับ สมบูรณ์ อันจะทำให้สิทธิพิเศษทางการศาลและกฎหมายหมดสิ้นไปจากประเทศ ไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย